

บุคลากร

ต้นกล้าความพอเพียงแห่งโรงเรียนบ้านหนองไผ่

โรงเรียนบ้านหนองไผ่
ตำบลหนองบัว อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

สารมุลนิตินิยามกัมมาจล

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางสำคัญในการดำเนินชีวิต ที่มีสติ และปัญญานำการตัดสินใจ โดยมีหลักง่ายๆ คือจะทำอะไรก็ให้มีความพอประมาณกับกำลังความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ คำนึงถึงสาเหตุ และผลลัพธ์ของการกระทำของตนโดยไม่ประมาท ซึ่งสิ่งต่างๆ ดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้จำต้องอาศัยเงื่อนไขของการแสวงหาความรู้ในเรื่องที่จะทำโดยละเอียด รอบคอบ และที่สำคัญต้องอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม

มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เล็งเห็นความสำคัญในการปลูกฝังหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงลงในใจปวงชนชาวไทยโดยเฉพาะในเยาวชนซึ่งเป็นกำลังของชาติ จึงได้จัดทำโครงการเสริมศักยภาพการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาและชุมชนขึ้น เพื่อสนับสนุนให้โรงเรียนต่างๆ น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่การเรียนการสอน และเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนขยายผลตลอดจนสนับสนุนให้มีการจัดทำสื่อนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาพอเพียง

มูลนิธิสยามกัมมาจลใคร่ขอขอบคุณสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา โดยคุณทรงพล เจตนาวณิชย์ และคณะที่เห็นความสำคัญของโครงการดังกล่าว และเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้ ตลอดจนการจัดทำสื่อต่างๆ ที่มีคุณค่าเผยแพร่สู่สาธารณชน

ปิยาภรณ์ มั่นทะจิตร

ผู้จัดการมูลนิธิสยามกัมมาจล

มกราคม ๒๕๕๒

คำนำ

หนังสือประกอบตลาดนัดความรู้ ครั้งที่ ๑ จัดพิมพ์ขึ้นภายใต้โครงการเสริมศักยภาพการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาและชุมชน โดยความร่วมมือของมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) และสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา โดยมีสถานศึกษาที่สนใจสมัครเข้าร่วมโครงการรวม ๖๘ แห่ง จากจำนวนสถานศึกษา ๑๓๕ แห่งที่ผ่านการประเมินและได้รับป้าย สถานศึกษาพอเพียง ๒๕๕๐

ทั้งนี้สถานศึกษาต่างๆ ที่เข้าร่วมโครงการได้นำเสนอผลผลิตจากประสบการณ์ความรู้และบทเรียนจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในแนวที่หลากหลาย เพื่อเป็นตัวอย่างรูปธรรมของการนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติในสถานศึกษา ทั้งยังช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในแนวคิด และการปฏิบัติให้แก่สถานศึกษาอื่นๆ ที่สนใจด้วย

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะช่วยจุดประกายทางปัญญาให้แก่สถานศึกษาและชุมชน พร้อมทั้งเกิดความศรัทธา เห็นคุณค่าในการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและงานต่อไป

ขอขอบคุณ มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ที่เล็งเห็นความสำคัญของการเสริมสร้างการเรียนรู้ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่เยาวชนและสถานศึกษา ซึ่งเป็นเสมือนการหว่านเมล็ดพันธุ์แห่งความพอเพียงให้งอกงามไปทั่วแผ่นดินไทย

ด้วยศรัทธาในคุณค่าแห่งความพอเพียง

สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)

เปิดเรื่อง

เสียงกระดิ่งแว่วมา พร้อมภาพของชาวบ้านกำลัง ต้อนฝูงวัวกลับเข้าคอกค่อยๆ ผ่านสายตาไป แดดสีเหลืองทอง ยามเย็นทอประกายอบอุ่น กลิ่นอายของท้องทุ่งโชยมา ทำให้ รู้สึกถึงความเป็นชีวิตลูกทุ่งชนบทและผ่อนคลายความเหนื่อยล้า จากการทำงานมาตลอดวัน

เด็กๆ หลายคนยามนี้ทิ้งชุดนักเรียนออกไป พอๆ กัน กับคุณครูที่อยู่ในชุดชาวบ้านธรรมดาๆ กำลังขะมักเขม้นกับการ ดูแลให้อาหารเหล่าบรรดาลิงมีชีวิตที่เลี้ยงไว้ ไม่ว่าจะเป็น กบ ปลา เป็ดอีกฝูงใหญ่ และนี่ก็คือ ตู๋กับข้าวของเด็กๆ โรงเรียน บ้านหนองไผ่แห่งนี้ก็ว่าได้

๒

ชวนการกบ

ก่อเกิดชวนการ “กบ”

กว่าจะมาถึงวันนี้ ที่โรงเรียนบ้านหนองไผ่เป็นต้นแบบสถานศึกษาพอเพียง ได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงมาหลายช่วงเวลา เช่นเดียวกับรูปแบบชีวิตที่ผันเปลี่ยนของกบที่กว่าจะโตเป็นตัวเต็มวัย จากไขกลายเป็นลูกออดขาแข้งเหยียดยาว และกระโจนจากโลกในน้ำสู่โลกกว้างบนบก ได้ยินมาว่าการเลี้ยงกบเป็นกิจกรรมเด่นของโรงเรียน จึงเกิดคำถามในใจว่า ทำไมต้องเป็นกบ พร้อมๆ กับที่ได้ยินข่าวคราวทางสื่อว่า มีการใช้กบเป็นดัชนีชี้วัดภาวะโลกร้อนกันเลยทีเดียว เนื่องจากสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกเช่นกบเหล่านี้จะดำรงชีวิตในพื้นที่ที่มีความชุ่มชื้น มีความสมบูรณ์ทางนิเวศ โดยในปี ๒๕๕๑ นี้ สมาคมสวนสัตว์โลก หรือ WAZA (World Association for Zoo and Aquariums) ได้รณรงค์ให้สวนสัตว์ทั่วโลกใช้กบเป็นสัญลักษณ์ในการสร้างความตระหนักในวิกฤตการณ์ดังกล่าว และใช้ชื่อว่า 2008 Year of the Frog

เชื่อว่า การเลี้ยงกบของโรงเรียนแห่งนี้คงไม่ธรรมดา ฉะนั้นต้องตามไปดูกันให้เห็นกับตา

ทางเดินของขบวนการกบ

อาจารย์ประมวล เพื้ชยะมาตร หัวเรียวหัวแรงสำคัญดูแลฐานการเรียนรู้ด้านการเกษตรของโรงเรียนเล่าให้ฟังว่า ราวปี ๒๕๔๐ โรงเรียนหนองไผ่เปิดเป็นโรงเรียนขยายโอกาส คณะครูจึงมีการประชุมหารือในเรื่องหลักสูตรว่าในสาระการเรียนรู้ภาษา จะนำเรื่องอะไรเข้ามาสอนนักเรียน

เพราะขณะที่โรงเรียนที่สอนระดับมัธยมทั่วไปไม่มีความพร้อมด้านบุคลากรในวิชาชีพที่นักเรียนสามารถเลือกเรียนได้หลายอย่าง เช่น ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า คหกรรม ฯลฯ แต่ที่โรงเรียนบ้านหนองไผ่มีบุคลากรน้อย และต่อยอดมาจากโรงเรียนประถมศึกษา ขาดแคลนครูที่รู้ในงานอาชีพที่หลากหลายเหล่านั้น จึงต้องหันมามองในสิ่งที่ครูเราทำได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเห็นว่าเรื่องการเลี้ยงสัตว์ที่เป็นอาหารท้องถิ่น เช่น กบ แอ้ง อีงอ่าง ตะพาบ ปลาน้ำจืด เป็นต้น เป็นเรื่องที่น่าสนใจ และจากการวิเคราะห์แล้วดูเหมือนว่า การเลี้ยงกบน่าจะไปได้มากที่สุด ทางโรงเรียนจึงเลือกเนื้อหาสาระด้านนี้เข้ามาบรรจุในหลักสูตร

จากนั้นเริ่มต้นด้วยการเสาะหาพ่อพันธุ์แม่พันธุ์กบ จากชาวบ้านในเขตอำเภอหนองบัวที่มีเลี้ยงกันอยู่บ้าง แต่ขณะนั้นสนนราคาพ่อพันธุ์แม่พันธุ์มีราคาสูงถึงคู่ละ ๑,๕๐๐-๒,๐๐๐ บาทเลยทีเดียว ทางโรงเรียนจึงต้องหันมาซื้อลูกกบแล้วนำมาเลี้ยงไว้ให้โตเพื่อคัดพ่อพันธุ์แม่พันธุ์เอง ช่วงเวลาดังกล่าวจึงเท่ากับเป็นการเริ่มต้นทดลองเลี้ยงกบไปพร้อมๆ กับการเรียนรู้ในวิชาการงานอาชีพของนักเรียน ม.๑ ในรุ่นแรกๆ โดยมีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนเรียนรู้วิธีเลี้ยง สามารถเอาไปเป็นอาหาร และเสริมอาชีพได้

และจากจุดเริ่มต้นนี้เอง ฐานการเรียนรู้ด้านอาชีพการเกษตรในโรงเรียนจึงค่อยๆ ผุดขึ้นมาเรื่อยๆ ในเวลาต่อมา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปลูกผักปลอดสารพิษ การเพาะเห็ดนางฟ้า การเพาะเลี้ยงปลา การทำนา รวม-งานด้านเคหกิจเกษตร เช่น การแปรรูปสมุนไพร การถนอมอาหาร และด้านที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิ ธนาคารขยะรีไซเคิล การทำถ่านผลไม้ดุดกลั่น และน้ำส้มควันไม้จากเศษวัสดุการเกษตร การปลูกไผ่หวาน การปลูกปาล์มมิริกัน เป็นต้น

เรียนรู้ใน-นอกห้องเรียน

ทางโรงเรียนให้ความสำคัญกับการจัดหลักสูตรที่เน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้จากของจริง และมีความเหมาะสมกับแต่ละช่วงชั้น ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษา นักเรียนชั้น ป.๕-๖ จะได้เรียนรู้เกี่ยวกับพืช อาทิ สมุนไพร การปลูกผักสวนครัวแบบปลอดสารพิษ ชั้น ม.๑ เรียนเรื่องการเพาะเลี้ยงกบ ม.๒ เรียนเรื่องการเพาะเห็ด และ ม.๓ เรียนเรื่องการเพาะขยายพันธุ์ปลาน้ำจืด เช่น ปลาดุก เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้บริเวณรายรอบโรงเรียนจึงเต็มไปด้วยฐานการเรียนรู้มากมาย ที่ครูและนักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกันอย่างมีชีวิตชีวา

ห้องเรียนที่ปากบ่อ

สำหรับเด็กในเมืองแล้ว หากจะเรียนรู้วงจรชีวิตกบมักต้องดูจากหนังสือ สื่อโทรทัศน์หรือชุดบอร์ดเสริมความรู้ แต่ในขณะที่นักเรียนโรงเรียนบ้านหนองไผ่แห่งนี้รู้จักทุกช่วงวงจรชีวิตของกบจากตัวเป็นๆ ที่เพาะเลี้ยง ฝัาดูแลให้อาหารมากับมือทุกเช้าเย็น

บ่ายคล้อยของวันหนึ่งในชั่วโมงการงานอาชีพฯ เสียงนักเรียนแซ่ซ้องอยู่แถวๆ บ่อกบที่ตั้งเรียงเป็นแนว ก่อนการเรียนการสอนเรื่องการเพาะขยายพันธุ์กบของนักเรียนชั้น ม.๑ จะเริ่มขึ้น

“...เมื่อก่อนกบมีจำนวนมาก แต่ปัจจุบันพวกเราไปทำลายธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ทำให้ทั้งสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำและสัตว์น้ำลดลง อาหารตามธรรมชาติของเราจึงลดลงไปด้วย เราจำเป็นต้องเรียนรู้การเพาะพันธุ์เพื่อจะนำมาสร้างอาหารของกบในทุ่งนาตอนนี้ นักเรียนเห็นกบมากไหม (เสียงตอบพร้อมกันว่า ไม่มาก) เมื่อไม่มาก เราจะไปจับกบมาทำอาหารก็ยาก เดียวนี้เรามีวิวัฒนาการในการเพาะพันธุ์ได้”

... แต่ก่อนอื่นนักเรียนต้องรู้ว่า กบวางไข่ในฤดูอะไร (ฤดูฝนครับ/ ค่ะ) เมื่อก่อนมีเพลงร้องว่าอย่างเข้าเดือนหก ฝนก็ตกพริ้วๆ กบมันร้องจ๊ิงจ่า... แต่จริงๆ มันร้องยังงั้นนะ (อ๊ับ อ๊ับ แอ๊็บ แอ๊็บ) ก่อนจะขยายพันธุ์กับ นักเรียนต้องทราบก่อนว่า กบตัวผู้

ตัวเมียมีลักษณะอย่างไร และเวลาเราจะผสมพันธุ์เลียนแบบธรรมชาติ เราต้องเตรียมอะไรบ้าง...”

เสียงเกริ่นนำบทเรียนที่ดังชัดถ้อยชัดคำของอาจารย์ประมวล สะกดให้นักเรียนราว ๑๐ กว่าคน นิ่งฟังในสิ่งที่ครูกำลังสอนอย่างตั้งใจ พร้อมด้วยครูที่เป็นกบตัวเป็นๆ ตรงหน้า ที่ช่วยสร้างความสนใจใคร่รู้ได้ไม่น้อย เห็นบ่อกบในโรงเรียนมาตั้งนาน คราวนี้จะได้มีโอกาสเพาะเลี้ยงกบจริงๆ ลักที่

หลังจากฟังเรื่องลักษณะกบและวิธีผสมพันธุ์เบื้องต้นผ่านไป ก็ถึงเวลาลงมือปฏิบัติจริง เด็กๆ ช่วยกันเอากบตัวผู้และตัวเมียใส่ลงบ่อ คละเคล้าด้วยเสียงแนะนำของครูผู้สอนไปในตัว

“...นักเรียนจับใส่บ่อเลย ตัวเมีย ๕ ตัว ตัวผู้ ๕ ตัว ระวังจะโดดออกด้วยนะ เอ้าปิดน้ำได้เลย จากนั้นเราก็กักเลี้ยงจนโต พอลูกอ๊อดออกหา เราก็กักให้ วันนี้เป็นอันว่าเสร็จสิ้นกระบวนการเพาะกบ เดียววันพรุ่งนี้เราก็กักเอากบแม่กบออกได้ ใครมีข้อสงสัยที่จะถามไหม”

เรื่องของกบในวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตฯ

เช้าวันจันทร์ในชั่วโมงวิทยาศาสตร์ อาจารย์กัลยา วณิชไพบุลย์ กำลังสอนให้ลูกศิษย์ชั้นม.๑ เรียนรู้เกี่ยวกับการตรวจสอบคุณสมบัติของน้ำ รวมทั้งการวัดอุณหภูมิโดยใช้แหล่งเรียนรู้ที่เด็กๆ ค้นเคยเป็นอย่างดีคือ บ่อกบ นั่นเอง

ภายหลังการบรรยายในห้องผ่านไปไม่นาน เด็กๆ จึงลงไปที่บ่อกบเพื่อดูว่า สภาพน้ำที่กบอยู่ได้ดี น้ำมีความเป็นกรด เป็นด่าง และอุณหภูมิเท่าไร ถ้าพบว่าไม่เหมาะสม จะได้เปลี่ยนน้ำใหม่ เพราะคุณครูบอกว่า ตอนใส่น้ำใหม่ จะมีค่าเป็นกลาง แต่พอผ่านไปสัก ๓ วัน น้ำจะเริ่มเป็นด่างมากขึ้น และอุณหภูมิเฉลี่ย ๓๐ องศาเซลเซียสขึ้นไป

อาจารย์กัลยาซึ่งดูแลกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ช่วงชั้นที่ ๓ (ม.๑ - ม.๓) เล่าว่า การออกแบบการเรียนรู้จะปรับไปตามเนื้อหาสาระของวิชาและระดับชั้นของนักเรียน โดยดูว่ามีเรื่องอะไรบ้างที่สามารถใช้แหล่งเรียนรู้ใกล้ตัวที่โรงเรียนมีอยู่แล้วได้ เช่น ม.๑ บางเรื่องสามารถเรียนรู้จากฐานกบ ม.๒ เรียนเรื่องพลังงาน ก็พาไปฐานเตาเผาถ่าน เป็นต้น นอกเหนือจากการสอนทฤษฎีในห้อง จะมอบหมายงานเป็นกลุ่ม และพานักเรียนลงไปที่แหล่งเรียนรู้ จากนั้นอาจพาขึ้นมาสรุป อภิปรายบนห้องอีกที ทั้งนี้เพราะมองว่า

“ถ้าเราตั้งคำถามจากสิ่งใกล้ตัวเด็ก เขาจะตอบและเรียนรู้ได้เร็วกว่าสิ่งที่มองไม่เห็น ที่สำคัญคือ การพาออกไปทำกิจกรรมตามแหล่งเรียนรู้ ทำให้นักเรียนรู้สึกสนุก ชั่วโมงเรียนที่ดูเหมือนจะยาวนานและน่าเบื่อบนห้อง กลับรู้สึกว้าว เอ้า! หมดเวลาแล้วเหอ รู้สึกว่าเวลาหมดไปอย่างรวดเร็ว ตัวครูเองก็รู้สึกสนุกขึ้นเช่นกัน แถมหาสื่อเรียนรู้ได้ง่ายขึ้นกว่าแต่ก่อน เช่น การเรียนรู้เรื่องสารเคมีในชีวิตประจำวัน เมื่อก่อนอาจต้องสืบเสาะหาล้างช้อนสารเคมีเป็นขวดๆ มา แต่เดี๋ยวนี้พยายามหาของใกล้ตัวมาเป็นสื่อให้มากขึ้น”

เช่นเดียวกับอาจารย์สมใจ สุขแก้ว ประจำชั้น ม.๓ ซึ่งดูแลกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ได้พยายามออกแบบการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เริ่มต้นจากการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อรู้ว่าแต่ละระดับชั้นเรียนอะไรบ้าง เช่น ม.๑ เรียนเรื่องรูปทรงเรขาคณิต ก็สามารถให้เด็กลงไปดูบ่อกบ และบอกว่าเป็นรูปทรงอะไรได้บ้าง เช่น สี่เหลี่ยม มุมฉาก เป็นต้น

“...ถ้าเราสอนในห้องเรียน จะเป็นเหมือนการฝึก การคิดเอามากกว่า แต่ถ้าเราไปแหล่งเรียนรู้ทำให้ได้เห็นจริง คณิตศาสตร์เกี่ยวข้องในทุกอย่าง ขึ้นกับว่าเราจะชี้นำเด็กอย่างไร

เช่น บ่อกบมีทั้งระดับน้ำ ปริมาณน้ำ รูปทรงของบ่อ พอเราพาเขาไปในจุดที่เขาปฏิบัติ วิชา คณิตศาสตร์ เด็กส่วนใหญ่ไม่ค่อยชอบอยู่แล้ว แต่อย่างน้อย ช่วยให้เขาสนุกในการเรียนมากขึ้น ได้เห็นกบกระโดดและได้เรียนรู้บ้างก็ยังดี....”

เรียนรู้นอกห้องเรียน

วันนี้เป็นวันหยุดสุดสัปดาห์ เด็กชายสายชล บุญเกิด นักเรียนชั้น ม.๑ กับเพื่อนร่วมชั้น กำลังให้อาหารกบในบ่อ และเฝ้ามองอย่างใส่ใจ

สายชลบอกว่า เขาใช้หัวอาหารเลี้ยงกบ โดยซื้อจากที่โรงเรียนนำมาขายก็โลกรัมละ ๒๒ บาท ตอนนี้นักบของเขาอายุเดือนกว่าๆ แล้ว อีกประมาณ ๓-๔ เดือนก็ขายได้

ถึงเวลานั้นจะมีคนจากข้างนอกมารับซื้อ รวมทั้งขายให้โรงเรียนในโครงการอาหารกลางวัน เขาต้องมาให้อาหารเช้าเย็นทุกวัน ต้องทำงานเป็นกลุ่ม กลุ่มละ ๓-๔ คน สายชลชี้ให้ดูบ่ออีกบ่อใกล้ๆ ซึ่งอายุพอๆ กันกับบ่อของเขา แล้วบอกว่า

“พอมจเห็นกระดุก เป็นกบนางงามไว้หูน คนเลี้ยงไม่ใส่ใจเลยตัวเล็กกว่า น้ำเน่า ชี้อะไรว่ท่วมตัวกบ ถ้าเน่ามาก กบจะตาย แล้วเวลาทิว บางตัวที่โตกว่าก็จะกินตัวน้อยด้วยกันเอง”

เมื่อถามว่ากว่าจะเลี้ยงจนโตขายได้ ใช้ค่าอาหารไปเท่าไร เขาคิดให้ดูเสร็จสรรพ

“ประมาณ ๕๐๐-๖๐๐ บาท แต่อาจจะเตลิดขึ้นถึงพันบาทถ้ากบเยอะ ปีที่แล้วผมเลี้ยง ๑๕๐ ตัวต่อบ่อ ซื้อหัวอาหารไป ๕๐๐ บาท ได้กำไร ๓๐๐ กว่าบาท”

ดูจากสีหน้าสีตาแล้ว เขาคงมีความภูมิใจไม่น้อย ถามว่าเลี้ยงกบแล้วได้อะไรบ้าง

“ได้ความรู้ และเอาไปใช้ในชีวิตประจำวัน ใช้ประกอบอาชีพ เป็นอาชีพติดตัวครับ ผมก็แยกเอาไปเลี้ยงที่บ้าน ๑๓ ตัว เพราะมันใหญ่กว่าเขา กลัวจะไปกินตัวอื่น เลยแยกไปครับ”

กิจกรรมฝึกอาชีพเกษตรดังตัวอย่างการเลี้ยงกบของเด็กๆ ดูค่อนข้างกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของพวกเขา เนื่องจากการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยเวลานอกห้องเรียนเสริมด้วย และเป็นส่วนดีที่ช่วยฝึกความรับผิดชอบ ความขยัน การมีวินัย และการตรงต่อเวลาให้กับเด็ก จากการที่ต้องมาให้อาหารกบเช้าเย็น เพราะถ้าเลี้ยงให้อาหารตรงเวลากบจะโตเร็ว และพวกเขาาก็ได้รับการฝึกฝนเช่นนี้ต่อเนื่องกันไป เช่นเมื่อถึงชั้น ม.๓ ที่ต้องเรียนเรื่องการเพาะขยายพันธุ์ปลา พวกเขาก็ต้องมีวินัยในการมาให้อาหารปลาเหมือนกัน ซึ่งวิถีทางเช่นนี้เท่ากับเป็นการบ่มเพาะคุณธรรมให้เกิดขึ้นกับเด็กๆ ไปอย่างต่อเนื่อง

อาจารย์ประมวลเล่าว่า ทางโรงเรียนจะใช้วิธีประชุมผู้ปกครอง และให้ผู้ปกครองเข้ามาดู เขามารับรู้ว่าลูกทำอะไร เพราะอาจต้องใช้เวลาวางนอกเวลาเรียน ที่อาจทำให้ผู้ปกครองไม่เข้าใจ แต่จากรูปรธรรมของกิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้ผู้ปกครองสนใจและหันมาสนับสนุนในที่สุด เพราะนอกจากจะเป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้แล้ว ยังเป็นการดีเสียอีกที่เด็กจะได้ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ ดีกว่าไปเล่นเที่ยวเตร่ ผู้ปกครองบางคนก็ถึงกับแอบมาดูลูกหลานของเขาที่โรงเรียนจริงไหม ซึ่งหากกิจกรรมบางอย่างต้องทำนอกเวลาเรียน ทางโรงเรียนจะทำหนังสือแจ้งวันเวลาที่ชัดเจนให้ผู้ปกครองทราบ เช่น การผสมเทียมปลา ต้องใช้เวลาตั้งแต่เย็นถึงกลางคืนถึง ๓-๔ ทุ่ม โดยมากผู้ปกครองก็มักจะตามมาดูด้วย ทำให้เกิดการเรียนรู้ไปด้วยกัน

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ได้เห็นชัดจากการเรียนรู้วิถีเกษตรแบบนอกห้องเรียน เช่นนี้ก็คือ การใช้เวลาอยู่ร่วมกัน ครูจึงมีโอกาสดูแลลูกศิษย์ อบรมสั่งสอนอย่างใกล้ชิด และเป็นแบบอย่างที่ดีกับเด็กๆ

๓

ชีวิตโรงเรียน

เปิดเรียนวันแรกของสัปดาห์ ลานซีเมนต์หน้าอาคารเรียน
 เคลื่อนกลับไปด้วยใบไม้ เศษไม้ บรรยากาศที่เงียบเหงามาสองวัน ค่อยๆ คึกคัก
 ขึ้นเป็นลำดับ เริ่มต้นจากนักการภารโรงที่เข้ามาดูแลเปิดห้อง นักเรียนคน
 แล้วคนเล่าทยอยกันมา ทั้งเด็กเล็กเด็กโตบ้างมาเป็นคันรถอีแต๊ก บ้างทยอย
 เดินลงมาเป็นทิวแถว บ้างขี่จักรยานหรือมอเตอร์ไซด์มา และแล้วดูราวกับว่า
 เกิดมหกรรมอะไรสักอย่าง ชั่วเวลาไม่นานก่อนเสียงกริ่งเรียกเข้าแถวเคารพ
 ธงชาติ ดูเหมือนทุกคนจะรู้หน้าที่ ทุกอย่างดูราบรื่นสะอาดตา เป็นภาพที่
 บอกเล่าได้ชัดเจนว่าเหตุใดโรงเรียนแห่งนี้ถึงได้รางวัลสถานศึกษาพอเพียง

ห้องเรียนหลังโรงเรียน : ฐานการเรียนรู้ที่หลากหลาย

นอกเหนือจากการเลี้ยงกบในโรงเรียนแล้ว กลุ่มยุวเกษตรกรของโรงเรียนบ้านหนองไผ่ยังมีโอกาสได้เรียนรู้เรื่องราวที่หลากหลายที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและการสร้างอาชีพในอนาคตได้

ภายในอาณาบริเวณของโรงเรียนที่มีเนื้อที่ประมาณ ๖๑ ไร่ นับว่ามากพอสำหรับ การจัดให้เป็นฐานการเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งได้กลายเป็นแหล่งปมเพาะให้เกิดยุวเกษตรกรรุ่นแล้วรุ่นเล่า ได้รับการชื่นชมผลงาน จนได้รับหลายรางวัลในหลายเวที อาทิ รางวัลพระราชทานกลุ่มยุวเกษตรกรที่ดีในระดับประเทศ รางวัลชนะเลิศการประกวดองค์ความรู้ของยุวเกษตรกรในระดับจังหวัด เป็นต้น

แหล่งเรียนรู้ดังกล่าวแยกเป็นประเภทหลักๆ ได้แก่ ฐานงานเกษตร ซึ่งมีทั้งพืชและสัตว์ เช่น แปลงนาเกษตรทฤษฎีใหม่ แปลงผักปลอดสารพิษ บ่อปลา บ่อกบ เบ็ด หมูหลุม เรือนเพาะเห็ด ปุ๋ยชีวภาพ ฐานเคหกิจเกษตร ได้แก่ การแปรรูปและถนอมอาหารที่เป็นผลผลิตจากสวนสมุนไพรและแปลงไม้ผล และฐานงานอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เตาเผาถ่าน ถ่านผลไม้ดับกลิ่น การทำน้ำส้มควันไม้ โรงคัดแยกขยะรีไซเคิล สวนป่า ภูมิรักษ์ การปลูกไผ่หวาน เป็นต้น

ฐานการเรียนรู้หลักของโรงเรียนบ้านหนองไผ่

๑. **แปลงนาเกษตรทฤษฎีใหม่** (ประมาณ ๑ ไร่) : เรียนรู้ตั้งแต่เริ่มไถนา หว่าน ดูแล เก็บเกี่ยว จนกระทั่งเป็นข้าวสาร โดยมีโรงสีข้าวชุมชนตั้งอยู่ในโรงเรียน
๒. **การเพาะและขยายพันธุ์ปลาน้ำจืด** ได้แก่ ปลาดุก : เรียนรู้การผสมเทียม เพาะไข่ และอนุบาลจนเป็นลูกปลา จำหน่ายหรือเลี้ยงเป็นปลาเนื้อ
๓. **การเพาะและขยายพันธุ์กบพื้นเมือง** : เรียนรู้วงจรชีวิตของกบตั้งแต่เพาะพันธุ์ ออกไข่ เป็นลูกอ๊อด เป็นลูกกบ จำหน่ายหรือเลี้ยงเป็นกบเนื้อ
๔. **สวนสมุนไพร** (ประมาณ ๑ ไร่) : เรียนรู้คุณค่าสมุนไพรหลากหลายชนิดในท้องถิ่น และให้รู้จักเอาไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน
๕. **แปลงผักปลอดสารพิษ** : เรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัวแบบปลอดสารพิษ โดยใช้ปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ และสารสกัดสมุนไพรในการป้องกันศัตรูพืช เพื่อลดต้นทุน
๖. **โรงเพาะเห็ดนางฟ้า** : เรียนรู้ตั้งแต่ทำก้อนเห็ด ใส่เชื้อ เปิดดอก เก็บดอก
๗. **น้ำส้มควันไม้** : เรียนรู้การเผาถ่านและเก็บน้ำส้มควันไม้ และผลพลอยได้ คือ ถ่านผลไม้ดับกลิ่น โดยน้ำส้มควันไม้สามารถเอาไปฉีดพ่นไล่แมลงได้
๘. **ธนาคารขยะ** : ปลูกฝังให้เด็กอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เห็นคุณค่าวัสดุเหลือใช้ รู้จักคัดแยกขยะเพื่อนำไปขาย และเชื่อมโยงเรื่องการออม
๙. **ไผ่หวาน สะดา ขี้เหล็ก** (ป่าภูมิรักษ์) : เรียนรู้ประโยชน์จากไม้ใช้สอยต่างๆ เช่น เป็นอาหาร ขยายพันธุ์ไผ่หวานเพื่อจำหน่าย ใช้สะดาเป็นสารไล่แมลง
๑๐. **หมูหลุม** : เรียนรู้กระบวนการเลี้ยง และให้ได้ลูกหมู เพื่อให้นักเรียนเอาไปเลี้ยงที่บ้านต่อไป
๑๑. **เบ็ด** : ตัวเมียเลี้ยงไว้ให้ไข่ ตัวผู้ขายเอารายได้เข้าโครงการอาหารกลางวัน

ปัญหาช่วยสร้างปัญญา

หากใครก็ตามได้มีโอกาสเดินชมบริเวณรอบๆ โรงเรียนบ้านหนองไผ่จะมองเห็นชัดเจนว่ามีการจัดรูปพื้นที่ไว้เป็นอย่างดี ด้านหลังใกล้เชิงเขามีแปลงนาและสวนปาล์มมีรั้วกั้นเข้ามาเป็นบ่อน้ำใหญ่ติดเขตวัด เป็นแหล่งรับน้ำจากเขาไว้ใช้ช่วงหน้าแล้ง และบ่อเก็บน้ำขนาดเล็กซึ่ง อบจ. และกรมประมงให้การสนับสนุน เป็นที่เลี้ยงปลาและเบ็ดฝู่งใหญ่ บริเวณถัดเข้ามาอีกเป็นบ่อปลา และบ่อกบซึ่งใกล้กับบ้านพักครู อีกมุมหนึ่งด้านหลังอาคารเรียนเป็นโรงคัดแยกขยะ สวนสมุนไพร แปลงผัก และอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งทำให้เห็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่อย่างคุ้มค่า

เมื่อได้รับรู้ความเป็นมา ยิ่งทำให้เห็นถึงความพยายามของทางโรงเรียนในการเอาชนะอุปสรรคทางกายภาพ จนสามารถดัดแปลงพื้นที่ที่เต็มไปด้วยดินลูกรังและหินแข็งให้กลายเป็นพื้นที่ที่รองรับการทำการเกษตรแบบผสมผสานและเป็นแหล่งน้ำที่เพิ่มความชุ่มชื้น เป็นประโยชน์ใช้สอยกับบริเวณรายรอบโรงเรียนได้เป็นอย่างดี

กรณีของการเพาะเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติกแบบลอยที่รับผิดชอบโดยนักเรียนชั้น ม.๓ จะเป็นตัวอย่างที่ดีที่สะท้อนถึง **ปัญหาช่วยสร้างปัญญา** เพราะหากทางโรงเรียนจะทำบ่อปลาแบบขุดลงดินคงเป็นเรื่องยากเนื่องจากพื้นที่ไม่อำนวย การทำบ่อแบบลอยซึ่งไปเห็นจากที่อื่น ต้องใช้กระสอบบรรจุทราย บ่อหนึ่งอาจใช้ทราย ๒๐๐ ลูก ลูกละ ๔ บาท นับเป็นการลงทุนที่สูงเกินไป อีกทั้งหนักแรงไม่เหมาะกับนักเรียน อาจารย์ประมวลจึงทดลองทำบ่อแบบสร้างเสา เอาไม้มาสับเป็นฝักประคองไว้ ฐานล่างใช้ฟางรองกัน และใช้ผ้าพลาสติกกันเป็นรูปบ่อแบบยกลอย ทำให้ไม่ต้องขุดบ่อ เพราะหากเจอหินอาจทำให้พลาสติกทะลุได้ แถมประหยัดกว่าแบบใช้กระสอบทรายอีกด้วย บ่อขนาด ๒ คูณ ๓ เมตรนี้ สามารถเลี้ยงปลาได้ประมาณ ๖๐๐ ตัว มากกว่าปริมาณตามมาตรฐานที่กำหนดให้ ๑ ตารางเมตรปล่อยกบได้ ๑๐๐ ตัว ใครๆ มาเห็นก็ต้องยกนิ้วชื่นชมในความสร้างสรรค์ให้เป็นบ่อแบบที่ไม่เหมือนใคร

ฐานการเรียนรู้ต่างๆ ของโรงเรียนดังกล่าว ได้รับการพัฒนามาเป็นลำดับ จากการดำเนินงานของโรงเรียนที่ประยุกต์ใช้ความรู้จากการศึกษาดูงานตามศูนย์ศึกษาการพัฒนาต่างๆ และการร่วมด้วยช่วยกันของท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนภายนอกในโอกาสต่างๆ

และทิศทางที่โรงเรียนมุ่งหมายนี้ ผอ.พนม จันทรดิษฐ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนเล่าความเป็นมาว่า ได้เริ่มจุดประกายการส่งเสริมอาชีพการเกษตรอย่างจริงจังมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๓ เนื่องจากสำรวจพบว่า เด็กที่จบ ม.๓ จะเข้าเรียนต่อสายสามัญประมาณ ๑๐ เปอร์เซ็นต์

เท่านั้น นอกนั้นจะออกไปประกอบอาชีพรับจ้างหรือเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เนื่องจากส่วนใหญ่ผู้ปกครองฐานะยากจน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและคณะครูจึงมองว่า การจัดการศึกษาเพื่อป้อนเด็กไปสู่สายสามัญคงต้องลดลง แต่ควรหันมาสนับสนุนเด็กให้ออกไปสู่สายอาชีพมากขึ้น ซึ่งอาชีพที่ถือว่าเหมาะสมและมีต้นทุนเดิมของผู้ปกครองเด็กก็คือ การเกษตรกรรม

เมื่อเริ่มต้นในทิศทางนี้ ระยะเวลาผู้ปกครองไม่เข้าใจมองว่าอยู่บ้านลูกก็ทำนาอยู่แล้วทำไมโรงเรียนยังต้องมาทำนาอีก เพราะพ่อแม่บางคนไม่ต้องการให้ลูกลำบาก จนกระทั่ง ๒ ปีผ่านไป จากรูปธรรมของกิจกรรมต่างๆ ที่ริเริ่มขึ้นในโรงเรียน ที่เน้นให้นักเรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติผ่านกระบวนการกลุ่ม และมีการจัดตั้งเป็น **กลุ่มยุวเกษตรกร** ขึ้นในโรงเรียน มีการส่งเข้าประกวดจนได้รับรางวัลชนะเลิศระดับภาคและระดับประเทศ ส่งผลให้ผู้ปกครองให้การยอมรับมากขึ้นตามลำดับ เห็นได้ชัดเจนจากที่เมื่อก่อน เด็กจบ ป.๖ จะไปเรียนต่อ ม.๑ ที่โรงเรียนมัธยมฯ ในอำเภอหนองบัวหรืออื่นๆ แต่นับจากปี ๒๕๔๖ เป็นต้นมา นักเรียนส่วนใหญ่เรียนต่อระดับ ม.๑ จนถึงม.๓ เนื่องจากผู้ปกครองเห็นแล้วว่าเด็กที่จบ ม.๓ ของโรงเรียนบ้านหนองไผ่มีคุณภาพ ได้เป็นตัวแทนของอำเภอ ของจังหวัด ของภาค ได้รับรางวัลและทุนต่างๆ ทั้งในส่วนของนักเรียน ครู และสถานศึกษา

บ-ว-ร : สายใยแห่งความสัมพันธ์

ในวิถีของสังคมชนบท ความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน เป็นฐานของความเข้มแข็งของชุมชนก็ว่าได้ แม้ทุกวันนี้โดยภาพรวมสายใยความสัมพันธ์นี้จะเบาบางลง แต่ในหลายพื้นที่หลายท้องถิ่นก็มีความพยายามของผู้คนที่จะธำรงรักษาหรือฟื้นคืนสิ่งเหล่านี้กลับมา

จากการสังสมความรู้ในตัวครู จากนักเรียนที่ได้รับความรู้ทั้งในและนอกชั้นเรียน การจัดการศึกษาในแนวทางการฝึกอาชีพเกษตรในโรงเรียนให้กับนักเรียน ดูเหมือนจะเป็นต้นทุนและเป็นจุดเชื่อมโยงที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้อย่างดี โรงเรียนได้ตั้งภูมิปัญญาชาวบ้านหลายต่อหลายคนมาสอนในชั้นเรียน ได้แก่ นายสวิต ด่านซ้าย ผู้สอนการทำนาโดยใช้แปลงนาด้านหลังโรงเรียน นายเสข บุญบาง ผู้สอนการปลูกผัก นายวันชัย เกิดอัน ผู้สอนเรื่องการทำน้ำส้มควันไม้ การคัดเลือกพันธุ์ข้าว นายท่า รักนา ผู้ให้ความรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ และอบรมเรื่องการปฏิบัติตัว การวางตัวของนักเรียนให้ถูกกาลเทศะ เป็นต้น

นอกจากนี้ โรงเรียนยังเป็นที่ตั้งของโรงสีข้าวชุมชนหมู่ที่ ๑๐ ซึ่งทางผู้อำนวยการโรงเรียนเข้าไปมีบทบาทหนุนเสริมชุมชน โดยของบเครื่องสีจากออสเตรเลีย (Aus Aids) ส่วนตัวโรงเรียนใช้อาคารเก่าของชั้นอนุบาล สนับสนุนชาวบ้านให้มีการตั้งเป็นกลุ่มโรงสีชุมชน และมีคณะกรรมการขึ้นมาดูแล ปัจจุบันมีสมาชิกเกือบร้อยราย โดยหมู่บ้านใกล้เคียงที่ไม่ได้เป็นสมาชิกก็มาใช้บริการโรงสีที่นี่

ชาวบ้านที่มาสีข้าวรายหนึ่งบอกว่าชาวบ้านในละแวกโรงเรียนส่วนใหญ่จะสีไว้กินเอง เนื่องจากมีข้าวไม่มากนัก เพราะส่วนใหญ่มีอาชีพเลี้ยงวัว ทำไร่มันสำปะหลัง ไร่ข้าวโพด และรับจ้าง มีการทำนาแต่ไม่มากนัก ปีนี้ทางกลุ่มซื้อข้าวเปลือกจากชาวบ้านมาสีขายในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาดให้คนในหมู่บ้าน (ชาวบ้านเรียกว่าข้าวรวม) แล้วนำรายได้มาเข้ากลุ่มเพื่อบริหารโรงสีให้พออยู่ได้ เพราะไม่ต้องการเห็นโรงสีกลายเป็นพิพิธภัณฑ์ที่ถูกทิ้งร้าง

“...ทาง ผอ. ช่วยเดินเรื่องขอมาจนสำเร็จ ท่านเป็นคนออกหัวคิด ระดมความคิด ช่วยชาวบ้านอีกแรง ชาวบ้านเห็นดีด้วยก็ร่วมหุ้น เมื่อก่อนจะไปสีที่บ้านที่เขารับจ้างสี คิดถึงละบาท โรงสีก็เอาแกลบ รำ ไป แต่ที่นี่สีฟรี ส่วนทางโรงเรียนเอาปลาย รำ ไปเลี้ยงเป็ด เลี้ยงหมู ถ้ามีใครมาซื้อ เราก็จัดบัญชีส่งให้ ผอ. ชาวบ้านจะมาซื้อรำไปเลี้ยงหมู วัว ช่วงปิดเทอมเราแบ่งขายให้ชาวบ้านไปก่อนเพื่อเอาเงินเข้ากองทุนของโรงเรียน แต่พอโรงเรียนมีสัตว์เลี้ยงเราก็หยุดขาย”

นอกจากชาวบ้านจะได้ประโยชน์แล้ว โรงสีชุมชนแห่งนี้ยังเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ เรื่องการทำนาของนักเรียนได้เป็นอย่างดี นักเรียนจะได้เห็นกระบวนการโดยตลอดตั้งแต่คัดเลือกพันธุ์ข้าว ปลูก จนกระทั่งเป็นข้าวสาร ขณะเดียวกันก็ทำให้เห็นบทบาทของทางโรงเรียนที่เข้าไปช่วยหนุนเสริมชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ระดับหนึ่ง โดยเฉพาะปี ๒๕๕๐ ที่ข้าวสารมีราคาสูงมาก ชาวบ้านจึงเริ่มเก็บข้าวไว้สีกินเองกันมากขึ้น

ด้วยว่าโรงเรียนบ้านหนองไผ่มีอาณาบริเวณติดต่อกับวัดหนองไผ่ซึ่งมีพื้นที่กว้างขวาง ร่มรื่น หลายครั้งทางโรงเรียนจะจัดกิจกรรมพานักเรียนไปอบรมที่วัด หรือบางครั้งก็นิมนต์พระมาสอนนักเรียนที่โรงเรียน มีการจัดกิจกรรมฝึกให้เป็นมรดกทายาทน้อย หัตถอาธนาศีล อาธนาธรรม สวดมนต์ แล้วนำกลับมาปฏิบัติที่โรงเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะบ่มเพาะนักเรียนให้มีศีลธรรม จริยธรรม ให้รู้จักเข้าวัดทำบุญ ช่วยเหลือครู ช่วยเหลือส่วนรวม มีความประพฤติที่ดีงาม และบางโอกาสได้ส่งนักเรียนไปร่วมกิจกรรมค่ายคุณธรรม ซึ่งสนับสนุนโดยทาง อบต.หนองบัวอีกด้วย

ต้นกล้าความพอเพียง คุณค่า ความหมายบนเส้นทางเดิน

ธนาคารอาหาร

กิจกรรมฝึกอาชีพเกษตรในโรงเรียนที่ดำเนินมาได้นั้น ส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุนจากกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันแบบยั่งยืน ซึ่งทางโรงเรียนขอรับการสนับสนุนไป แต่ไม่ได้เอาไปซื้ออาหารกลางวันโดยตรงหากตั้งไว้เป็นเงินทุนหมุนเวียนให้เด็กยืมไปลงทุนฝึกอาชีพ เช่น เลี้ยงกบ ปลา เพาะเห็ด โดยมีครูผู้รับผิดชอบคอยดูแล กิจกรรมเฉพาะ กบ ปลา เห็ด จะบรรจุในหลักสูตร เป็นส่วนหนึ่งในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพฯ แต่กิจกรรมอื่นๆ เช่น หมูหลุม ไข่หวาน จะเป็นกลุ่มตามความสนใจ โดยทำเป็นโครงการ

นักเรียนจะมายืมเงินไปลงทุนและลงบัญชีไว้ เมื่อได้ผลผลิต ส่วนหนึ่งโรงครัวของโรงเรียนจะรับซื้อเพื่อส่งเสริมอาหารกลางวันให้กับเด็กๆ ซึ่งปริมาณที่ใช้ในแต่ละวันไม่มากนัก เช่น กบอาจจะใช้วันละ ๗ กิโลกรัมเท่านั้น แต่ปริมาณที่เลี้ยงได้คราวหนึ่งๆ อาจมีเป็นพันกิโลกรัม ดังนั้นส่วนที่เกินจึงขายให้กับคนภายนอก เช่น ขายลูกกบให้กับคนที่ต้องการนำไปเลี้ยงต่อ ตัวละ ๑-๒ บาท เป็นต้น และเมื่อถึงกำหนดจะส่งทุนคืนโรงเรียนภาคเรียนละครั้ง ส่วนกำไรเด็กจะได้ไป เพื่อให้เป็นรายได้ระหว่างเรียน และเป็นขวัญกำลังใจให้เด็กมีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม

ผลการดำเนินงานดังกล่าว ด้านหนึ่งช่วยแก้ปัญหาเรื่องนักเรียนขาดแคลนอาหารกลางวัน เนื่องจากงบประมาณที่จัดสรรจากทาง อบต. สามารถนำมาสนับสนุนอาหารกลางวันให้กับนักเรียนได้ประมาณ ๓๐ เปอร์เซนต์

โดยเฉพาะสำหรับเด็กที่ขาดแคลนจริงๆ เท่านั้นโรงเรียนจึงจำเป็นต้องเข้ามาดูแลด้วยมองเห็นว่าสภาพการกินอยู่ของเด็กๆ ไม่ดีนัก ผู้ปกครองของเด็กส่วนใหญ่ต้องไปทำงานต่างพื้นที่และฝากลูกหลานให้อยู่กับปู่ย่าตายาย บางครั้งเงินที่พ่อแม่ส่งมาให้ไม่เพียงพอ แต่เมื่อเด็กๆ ได้เลี้ยงปลา กบ เห็ด แล้วขายให้โครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนนำมาทำอาหารเลี้ยงเด็กทั้งโรงเรียน

หลายคนอาจสงสัยว่า มีบ้างหรือไม่ที่เด็กๆ ทำแล้วขาดทุน คำตอบชัดเจนคือ มี โดยเฉพาะปลา ซึ่งอนุบาลยากกว่ากบ หรือในอดีตมีการเลี้ยงไก่ก็ประสบปัญหา หากขาดทุนครูที่ปรึกษาจะบันทึกผลการดำเนินงานว่าประสบปัญหาอะไรเพื่อเสนอผู้อำนวยการโรงเรียนพิจารณา ในจุดนี้อาจารย์ประมวลสะท้อนข้อคิดที่น่าสนใจว่า

“ในเรื่องการศึกษา ไม่มีคำว่าขาดทุน แต่กำไรเสียอีก เราเอาจุดนั้นมาดูว่า ทำไมตรงนั้นขาดทุน ทำไมตรงนั้นกำไร เราจะสอนว่าที่เขาขาดทุน เช่น ได้กบน้อย เพราะเขายันใหม่ อดทนใหม่ ส่วนที่เด็กได้นอกจากความรู้ที่เอาไปประกอบอาชีพ ยังฝึกให้เขาอดทน เพราะไม่ใช่ว่าทำปุ๊บแล้วได้เงินเลย ต้องใช้เวลา ได้ฝึกวินัย เด็กจะรู้ว่า เขายืนต้องมาให้อาหาร จะไปไหนก็ตาม ต้องมาให้อาหารกบก่อน เราสอนเขาว่า ถ้าเลี้ยงอาหารเป็นเวลา กบจะโตเร็ว อย่าให้เวลาตลาดเคลื่อนมากนัก เขาก็จะมาตรงเวลา เป็นการฝึกความรับผิดชอบอยู่ในนั้น เบ็ดเสร็จ ที่เราค่อยๆ แทรกซึมไปเรื่อยๆ เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะติดตัวเขาไป....”

ในบรรดากิจกรรมทั้งหลาย ดูเหมือนกบจะเป็นพระเอกที่เด็กๆ ให้ความสนใจเป็นอันดับแรก เพราะเลี้ยงง่าย ใช้ต้นทุนต่ำ สร้างรายได้ชัดเจน หากนักเรียนมีความรับผิดชอบดีสามารถสร้างรายได้เมื่อหักต้นทุนแล้วถึงประมาณ ๔,๐๐๐-๖,๐๐๐ บาท ต่อกลุ่มต่อ ๑ ภาคเรียนเลยทีเดียว โดยเฉพาะเมื่อก่อนจะได้ผลตอบแทนเร็วจากการขายลูกกบ เพราะมีผู้มาซื้อจากจังหวัดอื่น เช่น กำแพงเพชร สุโขทัย พิจิตร แต่ภายหลังโรงเรียนเหมือนเป็นฐานการเรียนรู้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียง ประกอบกับตลาดประเภตฟาร์มเปิดกว้างขึ้น ระยะเวลาหลังพ่อค้าแม่ค้าจึงไม่ต้องเข้ามาถึงโรงเรียนแล้ว เพราะสามารถไปซื้อยังแหล่งผลิตภายนอกโรงเรียน ทำให้รายได้จากการขายลูกกบบดลง และต้องหันมาเลี้ยงเป็นกบเนื้อแทน

การฝึกอาชีพการเกษตรในโรงเรียนดังกล่าว นอกจากจะเข้ามาตอบสนองเรื่องอาหารกลางวันแบบยั่งยืน โดยทำในรูปแบบธนาคารอาหาร (food bank) หรือตู้กับข้าว ซึ่งเป็นหลักประกันได้ว่าเมื่อเปิดตู้กับข้าวครั้งใด โรงเรียนจะมีอาหารเพียงพอ สำหรับนักเรียนทุกคนแล้ว ความสำคัญที่มากไปกว่านั้นคือ การฝึกฝนให้เด็กเยาวชนมีบทบาทในการช่วยเหลือผู้ปกครอง ซึ่งส่วนใหญ่มาจากครอบครัวเกษตรกรที่มีฐานะไม่สู้ดีนัก จึงมีโอกาสด່อนข้างสูงที่จะไม่ได้ศึกษาต่อภายหลังจบหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับ และมีแนวโน้มค่อนข้างมากกว่าจะเป็นผู้ที่ได้รับการสืบทอดการทำอาชีพเกษตรกรรมที่บ้านต่อไป

ดังนั้นการสร้างพื้นฐานความรู้และทักษะเกี่ยวกับงานเกษตร งานเคหกิจการเกษตรที่เหมาะสมกับท้องถิ่น และให้รู้จักวางแผนการผลิต การจัดการ และการตลาดกับนักเรียนเหล่านี้ตั้งแต่วัยเยาว์ขณะที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญ และเมื่อจบการศึกษาแล้ว นักเรียนสามารถยึดเป็นอาชีพเลี้ยงครอบครัวได้เลยทันทีและอย่างมีศักดิ์ศรี

บ่มเพาะต้นกล้าความพอเพียง

การเรียนรู้ของนักเรียนที่โรงเรียนแห่งนี้ เน้นกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม โดยรวมเด็กและเยาวชนตั้งแต่ระดับชั้น ป.๕-ม.๓ จัดตั้งเป็นกลุ่มยุวเกษตรกรขึ้น เด็กจะหมุนเวียนกันไป เด็กปีนี้จะจบหรือเลื่อนชั้นไป รุ่นใหม่ก็ขึ้นมาทำแทน เช่นในหลักสูตร ม.๑ เลี้ยงกบ พอขึ้นชั้น ม.๒ ก็ไปเพาะเห็ด และเมื่อถึงชั้น ม.๓ จึงได้เพาะขยายพันธุ์ปลา ส่วนกิจกรรมอื่นๆ ที่ไม่ได้อยู่ในหลักสูตรก็มีการเรียนรู้แบบโครงการตามความสนใจของแต่ละคน

จากกาลเวลาที่ผ่านไป วัยที่เติบโตขึ้นพร้อมๆ กับการสั่งสมความรู้ ทักษะในงานแต่ละปี แต่หากมองให้ลึกไปกว่านั้นเชื่อได้ว่า ย่อมมีคุณค่าความหมายบางอย่างซ่อนอยู่

คุณค่า ความหมายตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

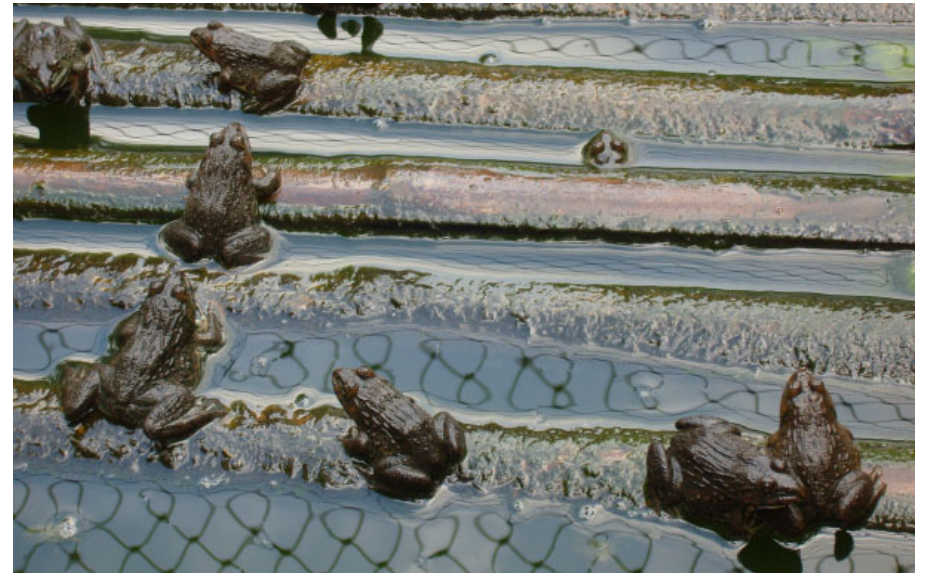
วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๑ ทีมงานจากสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) ได้เข้ามาเยี่ยมเยียนเพื่อเรียนรู้วิธีการ ความสำเร็จในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาของโรงเรียนบ้านหนองไผ่ และได้ตั้งวงพูดคุยกับกลุ่มยุวเกษตรกรของโรงเรียนเกือบ ๑๐ คน ซึ่งมีทั้งนักเรียน ม.๑ ที่ในภาคเรียนนี้กำลังเรียนรู้เรื่องการเพาะเลี้ยงกบ กับนักเรียนที่เป็นศิษย์เก่า หลังจากทำความรู้จักคุ้นเคยกันตามสมควรแล้ว มีการแบ่งกลุ่มย่อยเป็น ๒ กลุ่มแบบคละรุ่นพี่รุ่นน้อง เพื่อถอดบทเรียนจากกิจกรรมการเรียนรู้อาชีพเกษตรในโรงเรียน โดยหยิบยกเรื่องการเลี้ยงกบเป็นกรณีศึกษา และมีโจทย์ในการฝึกคิด ทบทวนหลักๆ คือ ได้ความรู้อะไรบ้างจากการเลี้ยงกบ และการเลี้ยงกบบอกความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร เมื่อเสร็จแล้วจึงออกมานำเสนอ และต่อไปนี้เป็นผลที่ได้เกะ สะท้อนออกมา

ความรู้ที่ได้จากการเลี้ยงกบ

พันธุ์กบ มี ๒ พันธุ์ คือพันธุ์พื้นเมืองกับพันธุ์ต่างประเทศ พันธุ์พื้นเมืองแยกเป็น ๔ ชนิด คือกบนา กบจาน กบทูต และกบภูเขา ส่วนพันธุ์ต่างประเทศ คือกบบลูฟล็อก

ลักษณะของกบ กบที่นิยมนำมาทำอาหาร และนิยมเพาะพันธุ์ คือกบนา ซึ่งมีลักษณะสีผิวน้ำตาลอมดำ ถ้าเป็นตัวผู้มีกล่องเสียงใต้คางทั้ง ๒ ข้าง ส่วนตัวเมียไม่มี ลักษณะของกบบลูฟล็อก คือตัวใหญ่ บริเวณหัวมีสีเขียว

กบที่พร้อมผสมพันธุ์ ถ้าเป็นเพศเมีย ให้ใช้นิ้วลูบบริเวณข้างลำตัวหรือใต้ท้อง หากกบพร้อมที่จะผสมพันธุ์ เวลาลูบจะรู้สึกสากๆ มือ ส่วนเพศผู้ใช้มือกำบริเวณเอวของกบ และ

ใช้มืออีกข้างหนึ่งถูบริเวณใต้ท้องตรงขาหน้าของกบ ถ้ากบพร้อมจะผสมพันธุ์ กบจะรัดมือตอนไปถูตัวกบ

วิธีการเตรียมบ่อ บ่อที่เตรียมเพื่อการเพาะพันธุ์ สามารถเลือกได้ตามความถนัดและความสะดวกของแต่ละคน เมื่อเลือกบ่อได้แล้ว จึงทำความสะอาด ทั้งไว้ให้แห้ง

วิธีเพาะพันธุ์กบ บ่อที่ทำความสะอาดแล้ว นำน้ำใส่ลงไป ในบ่อประมาณ ๑๕-๒๐ เซนติเมตร แล้วนำผักบุ้งมาใส่ไว้เพื่อให้ไข่กบเกาะ โดยกระจายให้ทั่วบ่อ จากนั้นเลือกพ่อพันธุ์แม่พันธุ์มาใส่ในบ่อประมาณ ๕-๑๐ คู่ แล้วแต่ขนาดความกว้างของบ่อ ทั้งไว้ ๑ คืน พอตอนเช้าก็นำพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ออกจากบ่อ หลังจากนั้นสังเกตการณ์การเปลี่ยนแปลงของกบ

การเจริญเติบโตของกบ หลังจากกบผสมพันธุ์ได้ ๓ วัน ไข่กบจะเริ่มออกมาเป็นลูกอ๊อด จึงเริ่มให้อาหารตามที่เหมาะสมกับอายุและขนาดของกบ

การดูแลเลี้ยงกบ จะดูแลแตกต่างกันไปตามประเภทของกบ เช่น กบที่เป็นพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ และกบที่ไว้สำหรับจำหน่าย

การจำหน่ายกบ เช่น การสำรวจราคาตลาด การใช้ตาชั่ง และการคำนวณต้นทุนถึงกำไร

การเลี้ยงกบ กับความหมาย เศรษฐกิจพอเพียง

ความพอประมาณ

- การให้อาหารกบต้องรู้จักประมาณ ให้ตามความเหมาะสม ถ้าให้น้อยเกินไป กบไม่พอกิน ถ้าให้มากเกินไป กบกินไม่หมด ทำให้น้ำเน่าเสียได้
- สามารถนำกบที่เลี้ยงไปเป็นอาหารได้ ช่วยลดรายจ่ายในครอบครัว

ความมีเหตุผล

- เมื่อเกิดปัญหาต่างๆ ในการทำงาน ควรใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหา เช่น เมื่อมีกบตาย ควรปรึกษาหารือร่วมกันถึงสาเหตุและช่วยกันแก้ไข

การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

- การมีความรู้เรื่องการเพาะพันธุ์กบ หากจบไปแล้วไม่มีงานทำ สามารถเพาะเลี้ยงกบเป็นอาชีพได้

คุณธรรม ๙ ประการ ที่ได้จากกิจกรรมเลี้ยงกบ

ขยัน : ขยันดูแลความสะอาดของบ่อ และขยันมาให้อาหารกบ

ประหยัด : สามารถหาตัวแมลงมาให้กบกินเป็นอาหารได้ เพื่อประหยัดค่าอาหาร และกบที่เลี้ยงไว้นั้นนำมาเป็นอาหารได้ เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในครอบครัว

ซื่อสัตย์ : เวลาขายกบ ต้องซื่อสัตย์ ไม่โกงน้ำหนักหรือโกงตาชั่ง

มีวินัย : เมื่อทำงานเสร็จรู้จักเก็บวัสดุอุปกรณ์ให้เรียบร้อย

สุภาพ : เวลามีคนมาซื้อกบ ควรพูดจาด้วยความสุภาพไพเราะ เช่นเดียวกับเวลาพูดคุยกับเพื่อนในกลุ่ม ควรพูดจาดีๆ ต่อกัน

สะอาด : หมั่นดูแลรักษาความสะอาดของบ่อ

สามัคคี : ช่วยเหลือกันในในกลุ่มเวลาถ่ายน้ำในบ่อกบ และช่วยกันระวังไม่ให้กบกระโดดออกได้

มีน้ำใจ : บางครั้งเพื่อนไม่มา หรือบ้านอยู่ไกล ก็ให้อาหารกบแทนเพื่อนได้

กตัญญู : นำรายได้จากการขายกบ ไปช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ได้

จากกระบวนการพาเด็กๆ ถอดบทเรียนข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าการเรียนรู้จากการลงมือทำ นั้นทำให้เด็กๆ มองเห็นภาพ มีความรู้ความเข้าใจเกิดขึ้นในตัวของพวกเขาอย่างไม่มีวันลืมได้ง่ายๆ นับว่าเป็น **ปัญหาปฏิบัติ** โดยแท้

ผอ.พนม บอกว่า หากนักเรียนคนไหนมีความรับผิดชอบ มีวินัย ผลผลิตหรือรายได้จะตามมาอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคุณธรรมที่ทุกวันนี้พยายามเน้นให้ครูทุกคนให้ความสำคัญ โดยโรงเรียนได้ยึดตามแนวทางคุณธรรม ๘ ประการของกระทรวงศึกษาธิการ และเพิ่มอีก ๑ ประการคือความกตัญญู และกำลังให้คุณครูทำวิจัยเพื่อวัดคุณลักษณะของเด็กในเรื่องคุณธรรม ซึ่งสำหรับยูวเกษตรกรเหล่านี้ โรงเรียนตั้งเป้าไว้ ๓ ประการก่อนคือ ขยัน ประหยัด สามัคคี ตัวแรกที่โรงเรียนวางธงไว้ คือความขยัน เพราะมองว่าหากคุณธรรมข้อแรกเกิด คุณธรรมอื่นจะตามมา แต่คุณครูอาจจะวัดคุณธรรมอื่นๆ ไปด้วยได้ ขณะเดียวกันทางโรงเรียนได้ใช้วิธีการต้นสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนประหยัด รู้จักออม ในภาคเรียนที่ ๒ ครูจะพาไปดูงานโครงการพัฒนาต่างๆ ได้แก่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาทั้งหลาย อาทิเช่น ห้วยฮ่องไคร้ ห้วยทราย อ่าวคุ้งกระเบน เขาหินซ้อน ฯลฯ ทำให้เด็กๆ รู้สึกว่าต้องเก็บสตางค์จากการขายปลา กบ ผัก เห็ด หากเก็บออมได้ จึงจะได้ไป เรียกได้ว่าคณะครู และนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองไผ่ไปมาแทบจะทุกแห่งทั่วประเทศแล้ว นับเป็นความพยายามเดินตามรอยพ่อหลวงอย่างมุ่งมั่นและน่าชื่นชมยิ่ง

จากการทำกิจกรรมถอดบทเรียนดังกล่าว ดูเหมือนว่าเด็กๆ จะมีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับหนึ่งทีเดียว ผลที่ได้กับตัวเด็กที่เป็นความรู้เชิงวิชาการ และเชิงเทคนิคเกี่ยวกับเรื่องกบนั้น เป็นสิ่งที่เด็กได้รับอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม ความรู้ อีกด้านคือความรู้เชิงกระบวนการที่เด็กสามารถเชื่อมโยงคุณค่าไปสู่ชีวิตนั้น น่าจะเป็นสิ่งที่พัฒนาต่อยอดได้ หากเมื่อทำกิจกรรมใดๆ และมีโอกาสได้ถอดความรู้บ่อยๆ ซึ่งเท่ากับช่วยฝึกฝนทักษะในเรื่องการคิดวิเคราะห์ คิดเชื่อมโยง ตลอดจนการพูด การนำเสนอไปในตัว โดยที่คุณครูมีบทบาทช่วยตั้งคำถามชวนคุยให้เกิดการคิดเชื่อมโยงและคอยเติมเต็ม เช่นความสะอาดสำคัญต่อการเลี้ยงกบอย่างไร แล้วโยงต่อไปว่าความสะอาดสำคัญต่อชีวิตเด็กอย่างไร ซึ่งเด็กๆ จะคิดได้ง่ายขึ้นเพราะทำมาด้วยมือ ที่สำคัญคือจะช่วยให้เด็กๆ เกิดความภูมิใจ เห็นคุณค่าความหมายในสิ่งที่ตัวเองทำด้วย เชื่อได้ว่าหากทำเช่นนี้บ่อยๆ เด็กจะมีทักษะในการให้ความหมายมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อาจไม่ใช่แค่การพูดถึง ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไขเท่านั้น แต่จำเป็นต้องนำมาอธิบายกับสิ่งที่ทำ และยกระดับจากรูปรธรรมนั้นเชื่อมโยงมาสู่การพัฒนาชีวิตได้ด้วย

กลุ่มยุวเกษตรกร : ต้นกล้าความพอเพียง

อังศุมา โอภาสี หรือ เอ็ม อดีตประธานกลุ่มยุวเกษตรกรของโรงเรียนบ้านหนองไผ่ และปัจจุบันศึกษาต่อชั้นมัธยมปลายที่โรงเรียนหนองบัว นับเป็นตัวอย่างยุวเกษตรกรที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับพ่อแม่และโรงเรียน เห็นได้จากรางวัลที่ได้รับมากมาย ทั้งในฐานะสมาชิกยุวเกษตรกร และเป็นตัวแทนกลุ่มยุวเกษตรกรดีเด่นระดับจังหวัด ระดับภาค เช่นเดียวกับรุ่นน้องๆ เอ็มได้รับความรู้มากมายทั้ง การเพาะเลี้ยงปลาดุก กบ งานปลูกผักสวนครัว ทำปุ๋ยชีวภาพ ฯลฯ จากโรงเรียนบ้านหนองไผ่แห่งนี้ ซึ่งเธอยังแวะมาเยี่ยมเยียนอยู่เสมอๆ เอ็มเล่าว่า ได้ทำงานเกษตรที่โรงเรียนมาตั้งแต่ชั้น ป.๕-๖ ได้นำความรู้เรื่องการเลี้ยงกบจากโรงเรียนไปเพาะขยายที่บ้าน เมื่อก่อนเลี้ยงมากถึง ๖ บ่อ ขายได้คราวหนึ่งๆ เป็นเงินหลายพันบาท โดยลงทุนแต่หัวอาหาร หรือบางครั้งก็ออกไปหาหอยมาให้กับกินทดแทนบั้ง นอกจากนี้ที่บ้านยังปลูกผัก เลี้ยงเป็ดไข่ และทำนา ทำให้ที่บ้านพอมีกินไม่เดือดร้อน เอ็มบอกเล่าว่า สิ่งที่ได้จากโรงเรียนบ้านหนองไผ่ที่ติดตัวเธอไปคือ

“...ได้รู้จักการวางแผน การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ คิดว่าเราได้ประสบการณ์ภายนอกมากกว่าเพื่อนๆ เพราะเขาไม่มีโอกาสทำกิจกรรมแบบนี้เท่าไร โรงเรียนเราฝึกกิจกรรมมากกว่าเขา ทำให้ได้รับประสบการณ์มากกว่าจากการเป็นยุวเกษตรกร ได้เรียนรู้อาชีพหลักๆ ที่ชาวบ้านละแวกนี้ทำกัน ซึ่งถ้าเราไม่ได้เรียนต่อ ก็อาจไปประกอบอาชีพได้เลย ต่างจากเพื่อนที่จบที่อื่น ถ้าไม่ได้เรียนต่อ อาจไม่มีความรู้ ทำอะไรไม่ได้...”

กลุ่มยุวเกษตรกรของโรงเรียนบ้านหนองไผ่ ได้แก่ นักเรียนตั้งแต่ระดับชั้น ป.๕ - ม.๓ ทั้งหมด และมีการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการกลุ่มยุวเกษตรกรของโรงเรียนในแต่ละปีจำนวน ๕ คน จากนักเรียนชั้นสูงสุด คือ ม.๓ มีการแบ่งหน้าที่กัน เช่นเป็นประธาน รองประธาน เกรียนิก โดยคัดเลือกกันเองแบบสมัครใจ ถือเป็นบทบาทที่กำหนดขึ้นมาเพื่อช่วยกันดูแลกลุ่มกิจกรรม และสมาชิกยุวเกษตรกร โดยเชื่อมโยงการทำงานกับคุณครู เช่นคอยสอบถามหัวหน้ากลุ่มกิจกรรม เช่น เท็ด กบ ปลา และจดรายรับถึงรายจ่ายที่ได้จากการขายปลา กบ หรือจดค่าอาหารกบ ปลา ส่งอาจารย์ รวมทั้งคอยทำหน้าที่เวลามีประชุม

แนวทางการดำเนินงานของกลุ่มยุวเกษตรกรของโรงเรียน นอกจากจะมีการฝึกปฏิบัติงานด้านการเกษตร ด้านเคหกิจเกษตร และกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังต้องมี การจัดบันทึกการฝึกปฏิบัติงาน ข้อมูลที่สำคัญของกลุ่ม การทำบัญชีรายรับรายจ่าย จัดประชุมกลุ่ม การฝึกอบรมและศึกษาดูงานในทักษะและประสบการณ์ที่ยุวเกษตรกรยังไม่มีเพิ่มเติม การเข้าร่วมประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้กับกลุ่มยุวเกษตรกรอื่นๆ รวมถึงการคัดเลือกสมาชิกยุวเกษตรกรกร และที่ปรึกษายุวเกษตรกรที่มีผลงานดีเด่นส่งเข้าประกวด เพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติและเป็นตัวอย่างที่ดีต่อไป

“...ได้ประสบการณ์ ความรู้เพิ่ม การแสดงออก ความเป็นผู้นำ เช่นการพูด ถ้ามีใครเข้ามาดูงาน มาอบรม พวกเรา ๑ ใน ๕ ก็ต้องมีใครออกไปสักคน ทุกคนพูดแทนกันได้หมดเลย...”

ไพรา ฉำน้อย

รองประธานคณะกรรมการกลุ่มยุวเกษตรกร

แหล่งความรู้ของชุมชน

การที่โรงเรียนมีฐานการเรียนรู้ด้านการเกษตรที่หลากหลายและมีความชำนาญ เฉพาะด้าน เช่น เรื่องการเพาะและขยายพันธุ์กบ ปลา นอกจากจะเป็นประโยชน์กับการเรียนรู้ของนักเรียนแล้ว ยังเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนในชุมชนและเกษตรกรผู้สนใจอื่นๆ อีกด้วย โดยเฉพาะเรื่องการเลี้ยงกบ

เชื่อมโยงความรู้ จากเด็กสู่ผู้ปกครอง

พิม หรือสุจิตรา บุญบาง นักเรียนชั้น ม.๑ พาไปดูบ่อกบที่บ้านของเธอ นายเลข บุญบาง พ่อของพิมเล่าให้ฟังว่า เขาถูกกบมาเลี้ยงต่อยอดจากลูกสาว ซึ่งได้มาจากโรงเรียน ได้เลี้ยงมา ๔ ปีแล้ว ตอนนี้เป็นรุ่น ๒ ของปีนี้ ผลผลิตที่ได้เอามากินที่บ้าน ที่เหลือขายให้ตลาดข้างนอก บางที่เพื่อนบ้านก็มาซื้อ ถือได้ว่าเป็นรายได้หมุนเวียนในบ้าน นอกเหนือจากการปลูกผักในสวนหลังบ้าน

ครอบครัวของพิมเป็นตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการเชื่อมโยงความรู้จากโรงเรียนสู่ชุมชนโดยผ่านนักเรียน เช่นเดียวกันกับอังคณาหรือเอ็ม อดีตประธานกลุ่มยุวเกษตรกรของโรงเรียนซึ่งจบการศึกษาไปแล้ว เมื่อถามถึงความรู้สึกที่มีต่อยุวเกษตรกรเหล่านี้ พ่อของพิมบอกว่า

“...ดีมากครับ เหมือนลูกไม้ เป็นต้นไม้เล็กๆ ที่ขยายต่อไปข้างหน้า เพราะรุ่นผมก็ขนาดนี้แล้ว ถ้าไม่มีต่อ เกษตรกรจะสูญไปหมด ชีวิตจริงมันต้องอย่างนี้ครับ ถ้ามีแต่ไปมุ่งเข้าโรงงาน ก็ไม่ใช่ ผมผ่านมาหมดแล้ว สู้เราทำกินบนผืนดินเรามากกว่า ผมจะเน้นเรื่องเกษตรทำปุ๋ยชีวภาพ คิดว่าเขาต้องเดินตามได้บ้าง ไม่พุ่มเพื่อยเกินไป ผมใช้ชีวิตแบบวิถีพอเพียงมา ๘ - ๙ ปีแล้ว เมื่อก่อนผมก็เข้ากรุงเทพฯ มันไม่ใช่ชีวิตจริงๆ อยู่วันๆ ไม่มีหลัก ทำงานได้เงินเดือนหมื่นกว่าบาทก็อยู่ไม่ได้ อยู่บ้านเราได้วันละ ๒๐๐ - ๓๐๐ ยังดีกว่า ขายผัก ขายนุ่น นี่ ดีกว่าตรังที่ได้อยู่กับครอบครัว สมมติผมไปอยู่กรุงเทพฯ กับแฟน ลูกสาวผมอยู่กับตายาย ก็ไม่เหมือนอยู่กับเรา....”

ได้ยินมาว่า พิมได้รับรางวัลในฐานะสมาชิกกลุ่มยุวเกษตรกรดีเด่นจากการประกวดผลงานระดับจังหวัดเมื่อปี ๒๕๕๐ มาด้วย คงเป็นเครื่องประกันได้ถึงความเป็นลูกไม้ที่หล่นไม่ไกลต้นจริงๆ แถมอาจารย์ประมวญยังช่วยยืนยันว่า บ้านนี้ขยันมาก ทำทั้งปีไม่ได้หยุด นอกจากทำนาแล้ว หน้าแล้งก็ปลูกข้าวโพด ถั่ว ผัก หมุนเวียนกันไปตลอด

อาจารย์ประมวญเล่าว่า ตอนเริ่มต้นที่สอนงานอาชีพเกษตรในโรงเรียน ผู้ปกครองไม่ค่อยเห็นด้วย แต่สุดท้ายก็เห็นดีด้วย

“...ผู้ปกครองอยากให้ลูกเก่งอังกฤษ คณิตศาสตร์ บางที คณิตศาสตร์ อังกฤษ ลูกเขาหัวไม่ไปเลย แต่พอมาเรียนงานอาชีพ ทำได้ดี มีรายได้ ตอนหลังก็ไม่มัวติดกับวิชานี้ ส่วนทางโรงเรียนก็พยายามอธิบายว่า เป็นวิชาบรรจุในหลักสูตร ถ้าเด็กไม่ได้เรียน เขาก็ไม่จบ บางทีเด็กขายกบได้ เขาก็เอาเงินไปฝากพ่อแม่ พอเขามาตามลูก เห็นลูกทำได้เยอะๆ สุดท้ายลูกเขาออกไปเลี้ยงที่บ้านเขาก็ไม่ว่า บางคนทำบ่อให้ลูกเลย ใหม่ๆ ผู้ปกครองจะไม่ลงทุนให้ เราก็สอนให้เขาไปทำแบบง่ายๆ ที่บ้าน สามารถเป็นอาหารในครัวเรือน พอพี่ป้าน้าอา มาขอซื้อ ผู้ปกครองเริ่มเห็นดี ก็มาคุยกับเรา บางทีไปเยี่ยมบ้านเด็ก เขาถาม เราก็บอกแนะนำให้ลองทำให้ลูก ลงทุนอัฐบลีอกนิดหน่อย ผลสมบุญเอง ทำอย่างไรก็ได้ให้เขาลงทุนน้อยที่สุดก่อน ผู้ปกครองบางคนมาคุยกับเราแล้ว สามารถเอาไปทำและยึดเป็นอาชีพได้เลย”

แหล่งความรู้ชุมชน

หากมองบทบาทของโรงเรียนบ้านหนองไผ่กับชุมชนรอบๆ แล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นความสัมพันธ์บนพื้นฐานที่เกื้อกูลกันทั้งในฐานะผู้ให้และผู้รับ ในฐานะที่โรงเรียนเป็นผู้รับได้แก่การเชื่อมโยงความรู้จากชุมชนสู่โรงเรียน เห็นได้ชัดเจนจากการนำปราชญ์ชาวบ้านมาช่วยสอนความรู้ให้กับนักเรียน อาทิ เรื่องการทำนา เพราะแม้นักเรียนหลายคนจะอยู่ในละแวกบ้านที่ทำนาทำไร่ก็จริง แต่บางคนไม่เคยทำเพราะพ่อแม่ไม่ใช้ลูกทำนาก็มี บางเรื่องทางโรงเรียนก็ได้รับความรู้จากชาวบ้านมาเสริมด้วย เช่น เรื่องการเพาะกบ ที่เคยประสบปัญหาว่าบางครั้งเอาตัวผู้ใส่ ตัวผู้จะเกาะกันเอง ๔ ตัว ทำให้ตัวเมียขาดคู่ไข่จึงออกมาเสียไป ๔ แม่ ซึ่งแม่หนึ่งก็ตก ๓,๐๐๐-๕,๐๐๐ แล้ว แต่วิธีการของชาวบ้านคือ จะจับกบตัวผู้มาถูลหลังตัวเมื่อก่อน ทำให้ตัวผู้เกาะตัวเมียไม่ปล่อย จากนั้นจึงค่อยๆ หย่อนลงในบ่อที่ละคู่ แค่นี้ตัวผู้ก็ไม่จากหลังตัวเมียไปไหน ช่วยแก้ปัญหาไข่ตัวเมียเสียได้ ภายหลังอาจารย์ก็นำความรู้นี้มาสอนให้นักเรียนลองทำดู

ขณะที่อีกด้านหนึ่งโรงเรียนอยู่ในฐานะเป็นแหล่งความรู้ของคนในชุมชน กรณีนี้หนีไม่พ้นพระเอกกบนั่นเอง เรียกได้ว่าโรงเรียนบ้านหนองไผ่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเรื่องนี้แบบไม่น้อยหน้าใครเลย

“ชุมชนอื่นโดยรอบเขาเห็นว่า เราเลี้ยงกบ ขายได้ เขาก็เข้ามาขอความรู้ เราให้ความรู้ทั้งแบบเป็นระบบและไม่เป็นระบบ เป็นระบบคือ อบต. จัดอบรมงานอาชีพ หรือบางที่โรงเรียนอื่นขอมา เราก็ไปช่วยให้ความรู้

ส่วนแบบไม่เป็นระบบคือ กลุ่มที่เข้ามาขอความรู้ อย่างที่มาจากหมู่บ้านโคกสะอาด มาขอความรู้เอาไปขยายพันธุ์ พอมีปัญหาที่ยังติดต่อมาอยู่เรื่อยๆ ซึ่งตอนนี้เขามีย่อมากกว่าทางโรงเรียนเสียอีก....”

การให้ความรู้ชาวบ้านแบบไม่เป็นระบบ เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนถึงความเป็นครูชุมชนของอาจารย์ประมวล ไม่ว่าจะไปเยี่ยมบ้านนักเรียน หรือเมื่อเจอกับชาวบ้านตามร้านค้า

“...ผมทำเองด้วย ทั้งเลี้ยงกบ ไม้ผล บางทีคนมาดูงาน เขาถามว่า เราทำไหม พอเราบอกไม่ได้ทำ เขามองว่าสอนที่โรงเรียนแล้วทำไมไม่ทำเองด้วย ตอนหลังเลยตัดสินใจทำ ใช้เวลาหลังเลิกเรียนไปทำส่วนตัว เวลาเดินไปเจอชาวบ้าน หรือเจอตามร้านค้า เขาเห็นเราทำ เห็นโรงเรียนทำแล้วอยากทำบ้าง ก็เข้ามาถาม เราก็สอนไป ไม่ได้สอนครั้งเดียว บางครั้งก็ตามไปถึงบ้าน”

กรณีของคุณสุนทร โลหะเวช เป็นตัวอย่างของชาวบ้านอีกคนที่ได้นำความรู้เรื่องการเพาะขยายพันธุ์กบจากโรงเรียนไปประกอบอาชีพ ตอนนี้นำบ่อไว้ใกล้ๆ บ้าน และเตรียมจะขยายอีก รวมทั้งมองว่าในอนาคตจะทำหน้าที่เป็นคนกลางรับซื้อกบจากโรงเรียนและบ้านข้างเคียงด้วย เนื่องจากเลี้ยงเองไว้จำนวนมาก ประกอบกับมีอาชีพทางค้าขายอยู่แล้ว ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นได้ ทางโรงเรียนก็จะมีตลาดที่แน่นอนและได้ผลตอบแทนที่ดีกว่าพ่อค้าจากที่อื่นๆ

จากความรู้ที่ขยายไปสู่ชุมชนนี้เอง ส่งผลให้ช่วงหลังโรงเรียนไม่ค่อยมีช่องทางขายลูกกบ เพราะคนซื้อสามารถซื้อจากฟาร์มรอบนอกก่อนที่จะเข้ามาถึงโรงเรียนได้ แต่อาจารย์ประมวลบอกว่าไม่กลัว เพราะเราทำเพื่อการศึกษา เราไม่ขายลูก ก้เลี้ยงเป็นกบใหญ่ได้เดี่ยวพ่อค้าก็มารับซื้อที่โรงเรียนเอง

เหลียวหลัง แลหน้า

๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๑ วันนี้บรรยากาศของโรงเรียนดูคึกคักเป็นพิเศษ เพราะจะมีคณะอาจารย์และนักศึกษาจากวิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยีนครสวรรค์มาเยี่ยมเยียนเพิ่มเติมความรู้ให้กับทางโรงเรียนถึง ๖ ฐานความรู้ อาทิ การผลิตปุ๋ยชีวภาพ หนุหลุมเห็ดนางฟ้า การแปรรูปสมุนไพร เป็นต้น ซึ่งนักเรียนสามารถเลือกที่เข้าไปเรียนรู้ตามฐานต่างๆ ได้ตามความสนใจ

นี่เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งของเครือข่ายกัลยาณมิตรของทางโรงเรียนบ้านหนองไผ่ และถือเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้โรงเรียนเดินมาถึงความสำเร็จ ณ จุดหนึ่งในปัจจุบัน

รอยทาง

การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้

ผอ.พนม เล่าถึงแนวทางการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในโรงเรียนว่าประกอบด้วย ข้อแรก ด้านการบริหารจัดการ ในฐานะผู้บริหารโรงเรียน ได้ประชุมชี้แจงให้ทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นครู กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง เข้าใจและ

เข้ามามีส่วนร่วม โดยกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ร่วมกันเพื่อเป็นแนวทางดำเนินงาน ข้อสอง การจัดการเรียนการสอน โดยพยายามให้ครูทุกคนเข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ๓ ช่วง ๒ เดือน ให้ชัดเจน แล้วให้ครูผู้สอนวิเคราะห์หลักสูตร ออกแบบการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วิสัยทัศน์โรงเรียนบ้านหนองไผ่

โรงเรียนบ้านหนองไผ่สามารถพัฒนาครูได้ตามมาตรฐาน
ประสานกับชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมจัดการ
ศึกษาให้เด็กทุกคนมีคุณธรรมนำความรู้ เป็นผู้นำด้าน
วิชาชีพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“...๒ ปีแรก (๒๕๔๐-๒๕๔๑) ผมคิดอยู่คนเดียว ผมยังเปรียบเปรยให้ครูฟังว่า ผมเดินไปเรื่อย หันหลังกลับมา พวกคุณไม่ได้เดินไปกับผมนี้ เลยต้องหันหลังกลับมาคุยกันใหม่ มาวางธง กำหนดวิสัยทัศน์ หลักสูตร แล้วผลจะเกิดกับพวกเราทุกคน ปี ๒๕๔๒-๒๕๔๔ ประมาณ ๕ ปี จึงเห็นผล ทุกคนมีความสุข ครูได้ผลงาน ทำให้ครูรู้ว่าผลงานเขาออกแล้ว และทุกคนจะต้องพัฒนาตัวเองขึ้น ซึ่งต้องใช้เวลาคอนมาดูงาน ผมจะบอกว่า ผมไม่ได้ทำ ๑-๒ ปี ทำมาเป็น ๑๐ ปี อย่าคิดว่างานแบบนี้จะเนรมิตขึ้นได้ในเร็ววัน เป็นไปไม่ได้...”

แรกๆ ครูก็ไม่ค่อยเห็นด้วย เพราะกลัวสอนไม่ทัน แต่ในฐานะหัวหน้า ผมพยายามชี้แจงโน้มน้าวให้ครูเข้าใจ เห็นประโยชน์ ทำให้ครูเห็นว่า สิ่งที่จะส่งผลตอบแทนที่ตัวครูอย่างไร เช่นเมื่อทำไปแล้วจะเป็นการสร้างองค์ความรู้ในตัวครูเอง ผลดีจะเกิดขึ้นกับตัวศิษย์ ผลงานสามารถใช้เลื่อนวิทยฐานะได้ โดยได้เชิญผู้รู้มาให้ความรู้เรื่องการท้าวจ้ยชั้นเรียน การสอนแบบโครงการ เป็นต้น และทุกวันนี้ครูทุกคนมีงานวิจัยของตัวเอง มีความภาคภูมิใจ และทำงานได้อย่างมีความสุขขึ้น

และข้อหนึ่งที่พอ.พนมใช้เป็นแรงดลใจให้กับครูทุกคน คือการมุ่งมั่นทำเพื่อในหลวง

“ผมบอกครูว่า เราทำครั้งนี้ให้กับในหลวง เพราะท่านสอนคนไทยมา ๓๐ ปีแล้ว แต่ไม่มีใครคิดปลูกฝัง โดยเฉพาะสถานศึกษา การจัดการศึกษาทุกวันนี้เราเน้นตะวันตก เน้นเทคโนโลยีมากเกินไป แม้ไม่ควรทิ้ง แต่เราควรปลูกฝังหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งแต่อนุบาล ปูพื้นที่ทั้งเด็กในเมืองและชนบท ยิ่งโรงเรียนขยายโอกาสด้วยแล้วยิ่งน่าปลูกฝังให้มาก...”

ข้อสาม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ที่มุ่งเน้นให้เด็กมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น ส่งเสริมบุคลิกภาพเด็ก และมีคุณธรรมนำความรู้ เช่น กิจกรรมลูกเสือเนตรนารี โดยให้ครูนำมาประยุกต์กับแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน และเรียนตามฐาน

ดอกผลที่เกิดขึ้นในวันนี้กับเส้นทางที่เดินมา พอ.พนมบอกว่า สิ่งที่ภาคภูมิใจคือ หนึ่ง โรงเรียนได้รับคัดเลือกเป็นสถานศึกษาพอเพียง สอง เด็กนักเรียนและโรงเรียนได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศ สาม มีโรงเรียนต่างๆ มาขอเรียนรู้ มาขอเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่อง และที่ผู้เขียนคิดว่า น่าจะเพิ่มเติมได้อีกคือ ผู้ปกครองมีความสุขที่เห็นลูกหลานขยันและมีรายได้ช่วยเหลือครอบครัว รวมทั้งโรงเรียนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

เงื่อนไขความสำเร็จ

หากจะย้อนรอยทางกลับไป เพื่อมองถึงเงื่อนไขของความสำเร็จ ผู้ที่จะมองได้ดีที่สุดก็คือ คนในอย่างผอ.พนม จันทรดิษฐ์ หัวหน้าใหญ่ที่นำพานาวาลำนี้แล่นฝ่าคลื่นลมมาร่วม ๑๐ ปีแล้ว จึงทำให้เห็นเส้นทางเดิน และปัจจัยเงื่อนไขที่กว่าจะส่งผลมาถึงวันนี้ได้อย่างชัดเจน

“อันดับแรก **ตัวผู้บริหาร** ต้องมีความมุ่งมั่น มีความชัดเจน มีใจพร้อม เหมือนเป็นการระเบิดจากในตัว และต้องมาวางแผนบริหารจัดการ โดยสร้างความเข้าใจกับครูทุกคน ให้เห็น**วิสัยทัศน์**ร่วมกัน หากไม่กำหนด ก็เหมือนไม่มีจุดหมายที่จะไป ทั้งกรรมการสถานศึกษา บุคลากรในโรงเรียน ก็ไม่รู้จะทำตามจุดหมายอะไร หลังจากนั้นให้คุณครูได้**วิเคราะห์หลักสูตร** ศึกษากิจกรรมการเรียนรู้ ในหลักการบริหารมีปัจจัยหนึ่งที่สำคัญคือ ต้องหางบประมาณ การสนับสนุนจากการมีส่วนร่วมของ**ภาคีเครือข่าย**ทุกภาคส่วน เช่น อบต. อบจ.ชุมชน (ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน) พระ องค์กรภาครรัฐ และเอกชน ซึ่งคนที่มาร่วมขบวนกับเรา ต้องมีความรู้ มีคุณธรรม ใจมาด้วย เพื่อให้มีสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ มาช่วยเสริม แต่สิ่งนี้ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญมากเท่ากับคน มีเท่าไรก็บริหารตามที่มีอยู่ แล้วมาเรื่อง**การพัฒนาบุคลากร** ทั้งด้านองค์ความรู้และคุณธรรมที่เกิดจากจิตใจของเขา ที่อยากขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และที่สำคัญคือ **ทำความเข้าใจผู้ปกครองนักเรียน** เพราะถ้าเราไม่ชี้แจงให้ผู้ปกครองทราบแนวทางปฏิบัติ บางคนยังเข้าใจไม่ถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ก็จะมีคำถามตามมามากมาย เช่น ฉันทส่งลูกมาโรงเรียน ทำไมจะต้องให้ลูกฉันมาดำนาน เลี้ยงกบ เลี้ยงปลา เขาไม่เข้าใจว่าเรากำลังจะบ่มเพาะคุณธรรมในตัวเด็ก ให้เขาได้รู้ว่า กว่าจะได้ข้าวมาแต่ละเมสิด เหนื่อยขนาดไหน เขาจะรู้ว่าพ่อแม่ทำนาเหนื่อยยากขนาดไหน...”

หากถอดรหัสการพัฒนาต่อ ดูเหมือนคุณลักษณะสำคัญซึ่งเป็นเงื่อนไขความสำเร็จ สิ่งที่ได้ชัดในตัวผู้นำก็คือ เงื่อนไขด้านการเรียนรู้ และเงื่อนไขด้านการประสานงาน การสื่อสาร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการสร้างการมีส่วนร่วมหรือการสร้างเครือข่าย เห็นได้ชัดจากการเปิดโอกาสให้ครู นักเรียน กรรมการสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องไปศึกษาดูงานเพื่อสร้างความรับรู้ความเข้าใจร่วม การสร้างแหล่งเรียนรู้โดยเชื่อมโยงความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน และดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งจัดการให้เป็นประโยชน์กับคนอื่น ๆ ทั้งในและนอกชุมชน ตลอดจนการแสวงหาความรู้จากภายนอกมาเติมเต็มให้ครูและนักเรียนอยู่เรื่อยๆ อาทิ วิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยีนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เป็นต้น ส่วนด้านการประสานงาน การสื่อสาร เน้นให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง หรือหาแนวร่วมแบบชี้ให้เห็นประโยชน์ร่วมกัน รวมไปถึงการประสานทรัพยากร การสนับสนุนจากแหล่งทุนและหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อนำมาพัฒนาขยายโอกาสของโรงเรียน รวมทั้งชุมชนอีกทางหนึ่ง

หนทางข้างหน้า

จากการสนทนาและถอดบทเรียนเบื้องต้นเพื่อการมองไปข้างหน้าร่วมกันของทีมงานจากสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) และทางโรงเรียน ทำให้มองเห็นถึงแนวทางในการขับเคลื่อนงานอย่างต่อเนื่องของ ผอ. พนม จันทรดิษฐ์ ใน ๒ ส่วนหลัก ได้แก่

๑. การพัฒนาการเรียนการสอน

ในส่วนของครู ได้แก่การเสริมกระบวนการจัดการความรู้เข้าไปในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การถอดบทเรียน การถอดความรู้ภายหลังทำกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกทักษะด้านต่างๆ เช่นการคิดเชื่อมโยง การเขียน การนำเสนอ เป็นต้น

ทั้งนี้จากรายงานการประเมินมาตรฐานของ สมศ. ซึ่งให้เห็นว่าคะแนนเกี่ยวกับการฝึกนักเรียนให้คิดวิเคราะห์ สร้างความคิดรวบยอด ยังเป็นจุดอ่อน หากฝึกให้ครูพานักเรียนถอดบทเรียนจากกิจกรรมที่ทำอยู่แล้ว ในการให้คุณค่าความหมายกับสิ่งที่ทำบ่อยๆ นักเรียนจะเกิดทักษะในการคิดและการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิต พอสิ้นภาคเรียน อาจทำเป็นสื่อหรือบทเรียนที่บอกถึงแนวทางการสอนที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในหลักสูตร เพื่อเก็บไว้เป็นชุดการสอน และพัฒนาในปีต่อไป ในส่วนของนักเรียน สนับสนุนให้นักเรียนใช้อินเตอร์เน็ต ค้นหาข้อมูลความรู้และแลกเปลี่ยนกับเครือข่ายโรงเรียนที่อยู่ละแวกใกล้เคียง ให้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกันผ่านเว็บไซต์ของโรงเรียน

๒. ความเชื่อมโยงกับชุมชน

ที่ผ่านมาบทบาทที่โรงเรียนเป็นแหล่งความรู้ให้กับชุมชนมีการดำเนินงานมาระดับหนึ่ง โดยผ่านตัวนักเรียนไปสู่ผู้ปกครอง แต่อาจยังไม่หลากหลายพอ จึงมองว่าทำอย่างไรที่โรงเรียนจะเข้าไปมีบทบาทหนุนเสริมหรือช่วยขับเคลื่อนสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว และชุมชน โดยเฉพาะในส่วนของความรู้ การสร้างปัญญาเพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับพัฒนาเด็กเยาวชนหรือนักเรียนของโรงเรียน เพราะในภาวะวิกฤติที่เศรษฐกิจถดถอย สังคมอ่อนแอ ผู้ปกครองขาดคุณธรรมอย่างทุกวันนี้ หากโรงเรียนไม่เข้าไปมีส่วนหนุนเสริมในจุดนี้ ย่อมมีผลกระทบมาถึงตัวนักเรียนอย่างแน่นอน และกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนก็คือ อบต.

ประเด็นที่น่าสนใจและโรงเรียนได้ทำเป็นจุดเริ่มไว้แล้ว คือการพัฒนาอาชีพเกษตรกรในโรงเรียน สามารถเชื่อมโยงเรื่องอาหารท้องถิ่นกับมิติสุขภาพและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

ของหมู่บ้าน/ ตำบลได้ สิ่งที่น่าจะพัฒนาต่อยอด คือการเชื่อมโยงกับพ่อแม่ในระดับครัวเรือน และเชื่อมกับ อบต.ในระดับนโยบายเพื่อเข้ามาสนับสนุนการสร้างฐานเศรษฐกิจชุมชน เช่น เรื่องการผลิตอาหาร หากได้ทำบัญชีรับจ่ายของครัวเรือน อาจทำให้เห็นชัดว่า ค่าใช้จ่ายด้านอาหารที่ซื้อจากภายนอกมีมูลค่ามหาศาล ทั้งๆ ที่ชุมชนสามารถผลิตได้เอง คนกินหรือผู้บริโภคก็อยู่ในพื้นที่เป็นตลาดใกล้ตัวและ อบต.เป็นรัฐบาลท้องถิ่นที่สามารถออกนโยบายมาสนับสนุนในเรื่องเหล่านี้ได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกับการดึงให้ลูกหลานอยู่ในชุมชน

เพราะการที่พวกเขาจะอยู่ได้ต้องมีฐานเศรษฐกิจจริงรองรับ มีความพอเพียงที่จะอยู่ และฐานของโรงเรียนบ้านหนองไผ่ที่นำมาเป็นการสร้างความรู้ความเชี่ยวชาญหลายๆ เรื่อง ซึ่งเป็นทุนที่สำคัญ ยิ่งหากมองสถานการณ์ด้วยแล้ว ในอนาคตเรื่องอาหารและพลังงานชุมชนจะยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้น ขณะที่ตอนนี้ตำบล หรือหมู่บ้านต่างๆ ขาดกลไกสร้างความรู้หรือคอยดึงความรู้จากภายนอกเข้ามาใช้ในจังหวะที่ต้องการได้ และจุดนี้ก็เป็นจุดเด่นที่เห็นได้ชัดกับบทบาทที่ผ่านมาของโรงเรียนบ้านหนองไผ่ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ดีกับภาคีเครือข่ายต่างๆ ทำให้สามารถจัดการความรู้มาเป็นประโยชน์ในการพัฒนาโรงเรียนได้ ดังนั้น จึงน่าจะมีการต่อยอดในประเด็นนี้ คือการที่โรงเรียนเป็นฐานความรู้ ฐานทางปัญญาของชุมชน เพื่อไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของตำบล รวมถึงการขยายกิจกรรมไปเชื่อมโยงกับพ่อแม่ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของพ่อแม่ผู้ปกครองในรูปของโรงเรียนพ่อแม่ด้วย

รู้จักโรงเรียนบ้านหนองไผ่

โรงเรียนบ้านหนองไผ่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต ๓ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๑๐ ต.หนองบัว อ.หนองบัว จ.นครสวรรค์ มีพื้นที่บริการครอบคลุม ๔ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองไผ่ บ้านร่องตู๋ บ้านร่องเข้ บ้านคลองหินปูน เปิดการสอนตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีจำนวนนักเรียนในเขตพื้นที่บริการทั้งหมด ๒๐๕ คน (ปีการศึกษา ๒๕๕๐) จัดการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ ผู้อำนวยการโรงเรียนในปัจจุบัน คือ นายพนม จันทรดิษฐ์

โรงเรียนมีผลงานดีเด่นจนได้รับรางวัลประเภทต่างๆ มากมาย อาทิ ได้รับพระราชทานโล่รางวัลจากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ชนະเลิศกลุ่มยุวเกษตรกรดีเด่นระดับประเทศ, ที่ปรึกษากลุ่มยุวเกษตรกรดีเด่นระดับภาค และชนะเลิศการประกวดองค์ความรู้ยุวเกษตรกรได้รับพระราชทานโล่รางวัลจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, โรงเรียนแกนนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, สมาชิกยุวเกษตรกรดีเด่นระดับจังหวัดและระดับภาค การประกวดโครงการด้านคุณธรรม และในการสอบแข่งขันความเป็นเลิศทางวิชาการในระดับอำเภอ เป็นต้น

ส่งท้าย...

เห็นผีเสื้อตัวใหญ่บินดอมดมดูน้ำหวานที่กอเข็มนาโรงเรียน รู้สึกที่งว่า ทำไมผีเสื้อที่นี้ดูตัวใหญ่แข็งแรง คิดไปเรื่อยเปื่อยว่า ผีเสื้อแถวนี้คงได้มีชีวิตตามวิถีทางธรรมชาติ พาลให้คิดไปถึงเรื่อง *ช่วยให้ผีเสื้อบิน* เรื่องมีอยู่ว่า ชายคนหนึ่งนั่งมองผีเสื้อที่กำลังดิ้นรนออกจากรังไหม มันดิ้นรนไปชักพักกระทั่งใยรังไหมเริ่มขาดเป็นรูเล็กๆ ชายคนนั้นมองด้วยความสนใจ แต่เจ้าผีเสื้อดูเหมือนจะหยุดไป เขาคิดไปเองว่าผีเสื้อคงติดใยรังไหม ไม่สามารถออกมาได้ด้วยตนเองด้วยความหวังดีเขาจึงนำกรรไกรมาตัดใยรังไหมเพื่อให้รูขยายใหญ่ขึ้น ผีเสื้อเมื่อเห็นรูใหญ่ก็คลานตัวมเตี้ยมออกมา แต่นิจจา เจ้าผีเสื้อกลับมีปีกที่เหี่ยวย่น แถมลำตัวก็มีลักษณะบวมผิดปกติ ว่ากันว่าขณะที่ผีเสื้อต้องดิ้นรนออกแรงตะเกียกตะกายเพื่อพยายามดันตัวเองออกมาจากรังไหมนั้น เป็นกระบวนการทางธรรมชาติที่จะกระตุ้นให้ของเหลวชนิดหนึ่งที่อยู่ในลำตัวผีเสื้อเคลื่อนที่ไปสู่ปีกเพื่อทำให้ปีกแข็งแรงเพียงพอที่จะบินได้ แต่ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของชายผู้นั้น ผีเสื้อตัวดังกล่าวจึงมีปีกที่เหี่ยวย่น ไม่แข็งแรงพอที่จะบินได้ แถมมีรูปร่างพิกลพิการเพราะของเหลวที่ควรจะอยู่ที่ปีก ดันไปติดค้ำค้างอยู่ที่ลำตัว เจ้าผีเสื้อตัวนี้ออกจากใยมาได้ด้วยความสบาย แต่ต้องพิกลพิการ และบินไม่ได้ไปชั่วชีวิตของมัน

ต้องถือว่าเป็นความโชคร้ายที่ผู้บริหารโรงเรียน และคุณครูเห็นโอกาสในวิถีทางของการทำเกษตรกรรม ที่จะช่วยบ่มเพาะความรู้และคุณธรรมให้กับเด็กๆ ที่นี้ แม้สิ่งที่พวกเขาเผชิญอาจถูกมองว่าเป็นความลำบากตรากตรำ แต่สิ่งเหล่านี้จะได้คุณค่ามากกับการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติ ฝึกฝน และเมื่อเผชิญอุปสรรคก็ไม่เสียโอกาสที่จะเรียนรู้บทเรียนที่จำเป็นต่อชีวิต ดังคำกล่าวที่ว่าเป้าหมายสูงสุดของเกษตรกรรม ไม่ใช่การเพาะปลูกพืชผล แต่คือการบ่มเพาะความสมบูรณ์แห่งความเป็นมนุษย์

ยุทธศาสตร์การ ตักกล้าความพอเพียงแห่งโรงเรียนบ้านหนองไผ่

หนังสือประกอบตลาดนัดความรู้ ครั้งที่ ๑
 โครงการเสริมศักยภาพการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง
 สู่สถานศึกษาและชุมชน : ภาคกลางและภาคตะวันออก
 โรงเรียนบ้านหนองไผ่ นครสวรรค์

ที่ปรึกษา	ทรงพล เจตนาวณิชย์, ศศิณี ลิ้มพงษ์
เรียบเรียง	อาภรณ์ จันทน์สมวงศ์
พิสูจน์อักษร	อมรรัตน์ เกரியขจร
จัดรูปเล่ม	สุชาติ มุกดาพันธ์
ปีที่พิมพ์	มกราคม ๒๕๕๒
จำนวนพิมพ์	๕๐๐ เล่ม
จัดทำโดย	มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ร่วมกับ สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)